

ПІДГОТОВКА КУЛЬТОСВІТНІХ ПРАЦІВНИКІВ В ХАРКІВСЬКОМУ БІБЛІОТЕЧНОМУ ІНСТИТУТІ

О. І. ЄВСЄЄВ,
директор інституту.

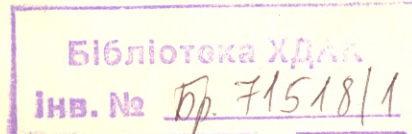
А. П. ВІНОГРАДОВ, О. А. МАЙБОРОДА,
старші викладачі.

Велика Жовтнева соціалістична революція, 40 річницю якої зустрічає вся Радянська країна, стала поворотним пунктом в історії людства. Вона назавжди знищила на одній шостій частині земної кулі експлуатацію трудового народу, відкрила йому широкий шлях до оволодіння всіма досягненнями людської думки, всіма благами культури. Ще на зорі Радянської влади, виступаючи на III Всеросійському з'їзді Рад в січні 1918 року, геніальний вождь трудящих В. І. Ленін говорив: «Раніше весь людський розум, весь його геній творив тільки для того, щоб дати одним всі блага техніки й культури, а інших позбавити найнеобхіднішого — освіти і розвитку. А тепер всі чудеса техніки, всі здобутки культури стануть загальнонародним добром, і віднині ніколи людський розум і геній не будуть обернені в засоби насильства, в засоби експлуатації»¹.

Однією з важливіших умов успішного будівництва в нашій країні комуністичного суспільства є політична освіта мас. А для цього потрібні люди, які володіють спеціальними знаннями політико-виховної і культурно-масової роботи серед трудящих. Молода Радянська республіка з перших місяців свого існування взялася за підготовку таких спеціалістів через систему різних курсів, шкіл та інших навчальних закладів. Трохи пізніше постало питання про політосвітніх працівників вищої кваліфікації. До розв'язання цього завдання приступили і в УРСР.

Початок підготовки політосвітніх працівників вищої кваліфікації на Україні був покладений в 1925 році, коли радян-

¹ В. І. Ленін. Твори, т. 26, стор. 430.

ський народ, успішно закінчивши відбудову основних галузей народного господарства, зруйнованого іноземною воєнною інтервенцією і громадянською війною, приступив до будівництва фундаменту соціалістичної економіки. Для реалізації грандіозних завдань реконструктивного періоду, поставлених перед країною Комуністичною партією і Радянським урядом, треба було розв'язати проблему виховання кадрів, здатних керувати процесом перетворення нашої Батьківщини з відсталої аграрної в передову з техніко-економічного погляду державу з потужною великою індустрією і укрупненим соціалістичним сільським господарством. Водночас треба було підготувати висококваліфікованих працівників ідеологічного фронту, які б несли в маси ідеї комунізму, які б розгорнули широку роботу по комуністичному вихованню трудящих. Ще XIII з'їзд партії, що відбувся в травні 1924 року, ухвалив розширити і поглибити масові форми агітації і пропаганди, посилити роботу по комуністичному вихованню широких народних мас. Найзначніше місце в політосвітній роботі, в пропаганді ідей ленінізму, — вказував з'їзд, — повинні зайняти культурно-освітні заклади — клуби, червоні кутки, хати-читальні, сельбуди, бібліотеки. З'їзд приділив серйозну увагу справі поліпшення підготовки кадрів ідеологічного фронту в спеціальних середніх і вищих навчальних закладах і виніс щодо цього ряд конкретних рішень¹.

Виконуючи вказівки партії, Рада Народних Комісарів УРСР 13 вересня 1925 року прийняла постанову про відкриття в 1925/1926 навчальному році в Харківському інституті народної освіти факультету політичної освіти (факполітосвіти) з міським і сільським відділами². Завданням нового факультету була підготовка висококваліфікованих працівників позашкільної освіти*.

¹ КПРС в резолюціях і рішеннях з'їздів, конференцій і пленумів ЦК. Пер. з 7-го рос.-вид. Ч. II. Київ, Держполітвидав УРСР, 1954, стор. 63—73.

² ЦДАЖР УРСР, ф. 166, оп. 7, сп. 355, арк. 1, 8; оп. 10, сп. 4571, арк. 153, 211, 337; оп. 14, сп. 4583, арк. 7, 14.

* Факполітосвіти гадали відкрити ще на початку відбудовного періоду, коли організовувався ХІНО. 18 травня 1921 року Мала колегія Укрголовпрофосвіти ухвалила: «Відповідно до системи педагогічної підготовки, передбаченої операційним планом Відділу підготовки працівників освіти, Харківську Академію теоретичних знань закрити з 1 червня, використавши всі її ресурси і викладацький персонал для організації Інституту народної освіти з факультетами: соціального виховання, техніко-педагогічним і політосвітнім» (див. ЦДАЖР УРСР, ф. 166, оп. 3, сп. 276, арк. 6). Але через матеріальну скруту заняття почалися тільки на двох факультетах: соціального виховання і професійної освіти (так почав зватися техніко-педагогічний факультет). А факполітосвіти не був відкритий (див. там же, сп. 330, арк. 413, 426).

Студенти факполітосвіти одержували широку загально-освітню і спеціальну підготовку. Вони вивчали фізику, хімію, математику, сучасну техніку, енциклопедію сільського господарства, історію класової боротьби, економгеографію, українську мову, літературу. Багато часу відводилося вивченню політосвітніх дисциплін — «Система народної освіти», «Система політосвіти» і ін. Крім навчальної роботи в стінах інституту, студенти відбували практику в міських і сільських політосвітніх закладах з метою ознайомлення з їх роботою. Практика підсумовувалася на факультетських конференціях. Практиканти виступали на них з ґрунтовними звітами¹. Ось як оцінювалися керівництвом факультету, наприклад, зимові практичні роботи студентів на селі: «Безпосередня робота студентів полягала в тому, що за їх допомогою скрізь були складені робочі плани [політосвітньої роботи] на зимовий період і календарні плани на січень... За допомогою студентів було проведено в кожному селі низку доповідей як з приводу революційних свят, так особливо з питань економічного і політичного життя Радянського Союзу... Студенти в процесі своєї роботи особливу увагу звертали на утворення біля сельбуду культактиву... Як особливо позитивний момент практичних робіт необхідно відзначити, що студенти зуміли зв'язати політосвітню роботу з найважливішими кампаніями, що проводились на селі (самообкладання, здача сільгосподатку, селянська позика). Наслідком їх роботи було підвищення темпу здачі податку, й особливо це відчувалось в галузі самообкладання»².

В зв'язку з проведенням у 1926/1927 навчальному році практикуму «Техніка публічних виступів» студенти безплатно відвідували доповіді і лекції в Діловому клубі і в Будинку освіти. Коли вивчався розділ «Технічна пропаганда», для майбутніх культосвітпрацівників організовувалися екскурсії на харківські заводи (ХПЗ, ХЕМЗ і ін.), електростанцію, дослідну сільськогосподарську станцію. Крім того, студенти відвідували різні вистави, диспути, концерти, агітсуди і ін., організовані Харківською окрполітосвітою. Систематично одержуючи безплатні квитки до кінотеатрів, студенти мали можливість регулярно знайомитися з новими радянськими кінофільмами³. Таке тісне поєднання навчального процесу з практичною діяльністю політосвітніх закладів, яке намітилося на факультеті з перших же днів його існування, стало наріжним каменем у

¹ ЦДАЖР УРСР, ф. 166, оп. 7, сп. 355, арк. 22, 26, 50; оп. 14, сп. 4583, арк. 5, 37, 39, 153.

² Там же, оп. 10, сп. 4571, арк. 260.

³ Там же, оп. 7, сп. 355, арк. 24; оп. 10, сп. 4569, арк. 1—2; оп. 14, сп. 4583, арк. 9.

підготовці на Україні культосвітніх працівників вищої кваліфікації.

Багато уваги приділялося на факультеті навчально-методичній роботі. З цією метою тут, як і на інших факультетах ХІНО, були створені спеціальні навчально-методичні органи, так звані циклові, або предметні комісії: виробнича, соціально-економічна, політосвітня. Вони об'єднували всіх викладачів споріднених дисциплін в межах факультету, координували їх діяльність, визначали час на ту чи іншу дисципліну, обговорювали методику викладання. Політосвітня предметна комісія, крім того, здійснювала методичне керівництво студентською практикою: розробляла анкети і інструкції, систематично заслуховувала повідомлення студентів про проведену роботу. Погодженням діяльності всіх комісій займалася факультетська предметна комісія¹.

На факультеті велася значна робота по реалізації ленінської національної політики. Факполітосвіти готував кадри культосвітпрацівників для України. Щоб успішно здійснити це завдання, викладання на ньому було значною мірою українізоване²; вивчалися дисципліни, які знайомили з історією, географією, літературою, мовою, культурою, побутом українського народу. Листування і діловодство адміністрації, партійної та громадських організацій велися українською мовою. Немало робилося і для висування радянських українських кадрів на адміністративну та педагогічну роботу.

В процесі розробки навчальних планів, програм і завдань, уважного вивчення об'єктів практики дедалі виразнішими ставали вимоги до спеціалістів політосвітньої роботи. Насамперед треба було виховати людей, безмежно відданих справі Комуністичної партії, невтомних агітаторів і пропагандистів її великих ідей в масах. Треба було, щоб ці люди знали й любили роботу з масами. Тому на факультет приймалися переважно комуністи і комсомольці, які вже мали досвід політосвітньої або громадської роботи*. В комплектуванні студентів факультету дійову участь брали окрполітосвіти, профспілки і інші громадські організації. На підставі затверджених Управлінням політосвіти Народного комісаріату освіти УРСР розкладок інспектури окрполітосвіт командували для навчання на фак-

¹ Харьковский государственный университет им. А. М. Горького за 150 лет. Харьков, 1955, стор. 246; ЦДАЖР УРСР, ф. 166, оп. 7, сп. 355, арк. 21—22, 26; оп. 10, сп. 4571, арк. 24.

² ЦДАЖР УРСР, ф. 166, оп. 10, сп. 4571, арк. 24, 339.

* На нашу думку таку вимогу треба пред'являти вступникам до бібліотечних інститутів і тепер. — *Автори.*

політосвіти кращих працівників. Решта місць, якщо вони залишалися вакантними, заміщалося по конкурсу¹.

Уважне ставлення до справи регулювання складу студентів давало свої позитивні результати. Рік у рік зростала навчальна дисципліна. Якщо в першому триместрі (жовтень—грудень) 1925/1926 навчального року відвідування занять становило 80 %, то за рік воно підвищилося до 85—90 %². Партійний і комсомольський прошарок на факполітосвіти був вищий, ніж на інших факультетах інституту. В 1926/1927 навчальному році він досягнув 80 %³. У 1928/1929 навчальному році, в останньому році існування факультету, серед його студентів налічувалося 64 % робітників і 36 % селян-бідняків⁴. Це була армія справжніх радянських культосвітпрацівників.

Життя підказало, що необхідно змінити і уточнити структуру факультету. Практика двох років існування факполітосвіти показала, що він підготовляє «універсалів» з дуже широкою і недостатньо чіткою спеціалізацією. Треба було дати студентам вужчу і конкретнішу спеціалізацію. Це питання було порушене на засіданні правління ХІНО ще 19 березня 1926 року⁵. Влітку 1927 року міський і сільський відділи були ліквідовані і замість них організовані шкільно-курсовий і бібліотечний відділення⁶. «Факультет, — сказано було в правилах прийому на 1927/1928 рік, — має своїм завданням підготовляти організаторів політосвітньої роботи в цілому (завклубів, завсельбудів, робітників округових та районних інспектур політосвіти*); помимо того, студенти, що закінчують шкільно-курсовий відділ, одержують кваліфікацію організатора-методиста шкільно-курсової роботи та викладача соціально-економічного циклу політосвіти, а ті, що закінчують бібліотечний відділ — організатора бібліотечної роботи та кваліфікованого бібліотекаря»⁷. Строк навчання був продовжений на один рік — до чотирьох років.

Однією з найважливіших ділянок політосвітньої роботи була науково-атеїстична пропаганда. Виникла потреба в кваліфікованих кадрах для цієї роботи. Тому на факультеті з

¹ Див., наприклад, «Правила прийому на факультет політосвіти Харківського ІНО» на 1926/1927 і 1927/1928 навчальні роки (ЦДАЖР УРСР, ф. 166, оп. 14, сп. 4583, арк. 3, 109).

² ЦДАЖР УРСР, ф. 166, оп. 10, сп. 4571, арк. 24, 108.

³ Там же, арк. 338.

⁴ Там же, оп. 14, сп. 4583, арк. 333.

⁵ Там же, оп. 10, сп. 4571, арк. 22.

⁶ Там же, арк. 153.

* Трохи згодом факультет почав підготовляти також працівників культвідділів профспілок (ЦДАЖР УРСР, ф. 166, оп. 14, сп. 4583, арк. 182).

⁷ ЦДАЖР УРСР, ф. 166, оп. 14, сп. 4583, арк. 109.

1927/1928 навчального року почав читатися спеціальний курс «Історія релігії»¹. В наступному році на підставі постанови Оргвідділу ЦК КП(б)У був відкритий третій відділ — антирелігійний, що готував організаторів-методистів і лекторів-пропагандистів антирелігійної роботи².

Багато уваги на факультеті приділялося поліпшенню всього навчального процесу. Це питання розглядалося, зокрема, на засіданні правління ХІНО 12 лютого 1927 року. Заслухавши доповідь заступника декана факполітосвіти про стан роботи на факультеті, правління ухвалило поліпшити якість викладання синтезуючих політосвітніх і виробничих дисциплін (система політосвітньої роботи, техніка, сільське господарство і ін.). Було вирішено організувати ряд нових семінарів і практичних занять, які б закріплювали і поглиблювали навички культосвітньої роботи — художня пропаганда, графічна грамота, технічні засоби політосвітньої роботи (кіно, радіо). Правління зобов'язало керівництво факультету підібрати для читання цих дисциплін і проведення занять кваліфікованих викладачів³.

Велика робота проводилася по уточненню програм, по усуненню багатопредметності. Нарада, що відбулася при Центральному методичному кабінеті Управління політосвіти Наркомосвіти УРСР, обговорила навчальний план факполітосвіти і відмітила значні зрушення в цій важливій справі⁴. І дійсно, ознайомлення з навчальним планом факультету на 1927/1928 рік свідчить, що кількість годин, відведених на профільюючі дисципліни, значно збільшилася, а номенклатура предметів зменшилася. Ряд предметів був вилучений з плану, інші — об'єднані в один лекційний курс. Так, хімія і фізика читалися тепер інакше: викладання цих дисциплін органічно поєднувалося з питаннями організації промислового виробництва (курси «Хімія в зв'язку з технікою», «Фізика в зв'язку з технікою»). Разом з тим серйозна увага була приділена марксистсько-ленінському вихованню кадрів. На старших курсах читалися історія партії, політекономія, економполітика. Замість курсу «Історія класової боротьби» було введено історію СРСР і УРСР, історію зарубіжних країн. Майбутні політосвітпрацівники знайомилися з основами статистики, профруху, сільською кооперацією, психологією.

Поряд з цими загальноосвітніми дисциплінами на всіх курсах вивчалися спеціальні предмети: основи політосвіти (І курс), політосвітня практика (І і II курси), форми і методи політ-

освітньої роботи (II і III курси) тощо. Протягом усіх років навчання на факультеті студенти під час практичних занять знайомилися з постановкою студійної і гурткової роботи, а на третьому курсі проводилися, крім того, заняття по секціях¹. Студенти мали всі умови для оволодіння глибокими і міцними знаннями.

Студенти опановували досвід роботи передових культосвітніх закладів не тільки в період виробничої практики, а й під час екскурсій до різних міст і районів країни. Так, влітку 1926 року і на початку 1927 року дві групи студентів факполітосвіти побували в Москві і Ленінграді, де відвідали ряд політосвітніх закладів, музеї, театри, науково-дослідні установи, оглянули історичні пам'ятники, познайомилися з постановкою виробничо-технічної пропаганди на найбільших фабриках і заводах². Влітку 1927 року такі ж екскурсії були організовані на Дніпробуд і до Середньої Азії³. Нарешті, влітку наступного року студенти старшого курсу їздили до Сибіру і на Далекий Схід для вивчення форм масової роботи серед переселенців-українців і національних меншостей. Інша група студентів, що готувалася до керівництва екскурсійною роботою, взяла участь в екскурсії-семінарі за маршрутом Україна—Кавказ. Майбутні політосвітні працівники побували в Києві, на могилі Т. Шевченка в Каневі, на металургійних підприємствах Дніпропетровська, в заповідниках «Чаплі» (Асканія-Нова), в Херсоні і в Одесі. Звідти екскурсанти пароплавом вирушили до Батумі, де оглянули Ботанічний сад, потім відвідали Тбілісі і Баку, їздили по Воєнно-Грузинській дорозі⁴. Всі ці екскурсії збагачували знання студентів, розширювали їх кругозір*.

Багато хто з студентів факультету ще в роки навчання брав активну участь в роботі культосвітніх закладів, застосовуючи набуті знання на практиці. Активно працювали вони в товаристві «Культзмичка». В 1925/1926 навчальному році 95% членів інститутського осередку цього товариства були студентами факполітосвіти⁵. Після проведення в інституті спеціального семінару «Перепідготовка політосвітніх працівників села» вони почали брати участь в роботі міжокружних курсів керівників сільськогосподарських гуртків і районних семінарів сільських політосвітніх працівників⁶. Коли в листопаді 1928 року

¹ ЦДАЖР УРСР, ф. 166, оп. 14, сп. 4583, арк. 96—97.

² Там же, оп. 10, сп. 4571, арк. 89; оп. 14, сп. 4583, арк. 1, 15.

³ Там же, оп. 10, сп. 4571, арк. 156.

⁴ Там же, оп. 14, сп. 4583, арк. 120, 122.

* Ми думаємо, що цей позитивний досвід проведення навчальних екскурсій треба використовувати й сьогодні. — *Автори.*

⁵ ЦДАЖР УРСР, ф. 166, оп. 7, сп. 355, арк. 28.

⁶ Там же, оп. 14, сп. 4583, арк. 5, 123, 189.

¹ ЦДАЖР УРСР, ф. 166, оп. 14, сп. 4583, арк. 145.

² Там же, оп. 10, сп. 4571, арк. 395—396; оп. 14, сп. 4583, арк. 182, 236.

³ Там же, оп. 10, сп. 4571, арк. 108.

⁴ Там же, арк. 33.

при музеї імені Артема була відкрита виставка «Виробничі можливості України», факполітосвітники виступили як екскурсоводи¹. Окремі студенти-випускники за завданням Центрального кабінету політосвітної роботи наприкінці 1928 — на початку 1929 року вивчали постановку культурно-масової роботи в колгоспах². Як бачимо, студенти факполітосвіти використовувались на найрізноманітніших ділянках політико-виховної роботи.

У 1928—1929 роках в зв'язку з початком здійснення першого п'ятирічного плану розвитку народного господарства СРСР країна поставила перед вищою школою ще більші вимоги щодо підготовки кадрів. Для всіх галузей народного господарства і культури необхідно було терміново дати фахівців, добре озброєних спеціальними знаннями. А тодішні розбухлі в двадцять років виші з їх багаточисленними факультетами, відділеннями і секціями оперативно розв'язати це завдання не могли. Треба було на базі наявних інститутів створити більш вузькі галузеві навчальні заклади з конкретним цільовим завданням — швидко готувати висококваліфікованих спеціалістів певної вузької галузі народного господарства і культури.

Все це зумовило й долю ХІНО: на початку тридцятих років він як єдиний вищий навчальний заклад був ліквідований — розгалужений на ряд нових інститутів. Реорганізація ХІНО почалася з факполітосвіти. Ще 9 березня 1928 року на засіданні правління інституту була заслухана і обговорена доповідна записка факультету про необхідність перетворення факполітосвіти в самостійний інститут. Правління підтримало цю доцільну пропозицію і внесло її на розгляд Наркомосвіти УРСР³. За постановою колегії Наркомосвіти від 20 травня і Раднаркому УРСР від 9 липня 1929 року факполітосвіти реорганізувався в Харківський інститут політичної освіти (ХІПО)⁴. Крім трьох згадуваних нами відділів, у ньому відкрився ще музейно-екскурсійний⁵. Набір до інституту збільшився: якщо в 1927 році на факполітосвіті прийнято було 60 чоловік, а в 1928 році — 100, то тепер зараховано було вже 140 студентів⁶.

Новий інститут став вищим навчальним закладом, який готував кваліфікованих спеціалістів—організаторів різних галузей політосвіти. Тих, хто закінчував бібліотечний відділ, направляли на роботу завідуючими відділами окружних бібліотек. Випускники антирелігійного відділення призначались

інструкторами-пропагандистами антирелігійної роботи агітаційно-пропагандистських відділів парторганів, культвідділів профспілок і осередків «Спілки воєвничих безвірників». Шкільно-курсовий відділ готував організаторів-методистів шкільно-курсової роботи серед дорослих і викладачів дисциплін політосвітних і соціально-економічних циклів в політосвітних навчальних закладах. Нарешті, музейно-екскурсійний відділ давав кваліфікацію завідуючих відділами окружних музеїв, екскурсебазами і екскурсоводів.

До ХІПО приймалися тільки комуністи по командировках окрпарткомів. Бажаючи вчитися в інституті відбиралися спеціальними комісіями в складі представників окружної партійної і профспілкової організацій та окрполітосвіти. Кандидати затверджувались секретаріатами окружкомів партії. Певна кількість місць виділялася для випускників раднаршкіл другого ступеня. Про серйозну увагу, що приділялася комплектуванню контингенту студентів ХІПО, свідчить хоча б такий пункт правил прийому до інституту: «Щоб кандидати, виділені до вступу до ХІПО, могли як слід працювати над своєю підготовкою, парторганізації повинні звільнити їх від партнавантаження, вважаючи за партнавантаження їхнє готування для вступу до ХІПО»¹. (Розрядка наша.— *Автори*).

Використовуючи кращі традиції факполітосвіти, інститут одним з найважливіших своїх завдань вважав організацію високоякісної навчальної практики студентів. Крім інших завдань, її метою було, як сказано в «Положенні про практичні роботи студентів Харківського інституту політосвіти», розвинути в студентів уміння керувати колективом та працювати з ним і зберегти активний зв'язок студентів з робітничими і селянськими масами². Тісний зв'язок з народом — ось у чому вбачали успіх навчальної практики майбутніх політосвітних працівників.

Коли під час існування факполітосвіти студентська практика тривала, як правило, близько трьох місяців (грудень — січень і частково влітку)³, то тепер вона проводилась протягом усього навчального року⁴. Це важливе рішення було прийняте на нараді в Управлінні профосвіти Наркомосвіти УРСР 23 листопада 1929 року⁵.

Всі практиканти розбивалися на ланки, які складалися з 5—7 чоловік. Ланки прикріплювалися до певних політосвітних

¹ ЦДАЖР УРСР. ф. 166, оп. 14, сп. 4583, арк. 147.

² Там же, арк. 152.

³ Там же, оп. 10, сп. 4571, арк. 283.

⁴ Там же, оп. 14, сп. 4583, арк. 223.

⁵ Там же, арк. 299, 341.

⁶ «Комуністична освіта», 1932, № 10, стор. 146.

¹ ЦДАЖР УРСР. ф. 166, оп. 14, сп. 4583, арк. 299.

² Там же, арк. 289.

³ Там же, арк. 9, 37, 39, 220 і інші.

⁴ Там же, арк. 290.

⁵ Там же, арк. 298.

закладів і культвідділів підприємств. Кожна ланка одержувала ряд конкретних завдань, що розподілялися між окремими студентами¹.

Практичні заняття студентів у місті проводились в таких напрямках: політосвітня робота на підприємстві (II курс), клубна робота (III курс), бібліотечна, антирелігійна, шкільно-курсова і музейно-екскурсійна робота (IV курс залежно від відділення). Практика студентів III курсу тісно була пов'язана з предметом «Клубна робота», який вивчався в основному за семінарською системою. На початку навчального року цей курс ділився на ряд тем. До кожної теми давалась література-мінімум і література-максимум. Темі розподілялися між окремими студентами. Вони повинні були опрацювати мінімум літератури по всіх темах і додаткову літературу по своїй темі. Потім читався невеликий лекційний курс клубної роботи. Прослухавши ці вступні лекції, студенти йшли на практику в клуби Харкова, де вивчали всі процеси клубної роботи, зв'язані з їх темами, і знайомилися з суміжними питаннями.

Практика студентів-випускників шкільно-курсового відділу ділилася на інспекторсько-інструкторську роботу по лінії шкіл і курсів для дорослих в агітаційно-пропагандистських відділах окружного і районних парткомітетів, Будинках комуністичної освіти, культвідділах профспілок і педагогічну роботу в Харківській радпартшколі і школах для дорослих другого ступеня. При проведенні педагогічної практики студенти розподілялися на три групи: політосвітівську, економічну і історичну.

Студенти четвертого курсу бібліотечного відділу проходили постійну і епізодичну практику. Базою першої була одна з великих бібліотек системи політосвіти, базами другої — інші політосвітівські і профспілкові бібліотеки та бібліотеки. Крім того, студенти відвідували академічні бібліотеки, Книжкову палату УРСР, друкарні тощо.

Під час антирелігійної практики студенти проводили інспекторсько-інспекторську роботу при агітаційно-пропагандистських відділах окружкомів і райкомів партії, правліннях профспілок, Всеукраїнській, окружній і районних спілках безвірників, а також пропагандистську роботу на підприємствах (керівництво семінарами і гуртками)².

Практика II і III курсів проводилася на селі зимою. Кожна ланка комплектувалась з студентів обох курсів з тим, щоб у ній були студенти всіх відділів інституту — як обізнані з роботою на селі, так і ті, які такого досвіду ще не мали. Ланки розкріплювалися по селах, радгоспах і колгоспах. Прак-

тичні роботи на селі проводилися з курсів «Основи політосвіти», «Клубна робота» і з дисциплін за спеціальністю.

Студенти-випускники в цей же час відбували практику інспекторсько-інструкторської роботи в округах України за спеціальними завданнями Управління політосвіти і культвідділів Всеукраїнських комітетів профспілок¹.

Для контролю за ходом міської практики в інституті періодично скликалися курсові студентські конференції, на які запрошувалися керівники об'єктів практики. На цих конференціях відзначалися виявлені досягнення і недоліки, накреслювалися перспективи дальшої роботи. Під час проходження сільської практики на місцях щотижня скликалися аналогічні наради ланок з участю представників місцевих організацій².

Після закінчення практики студенти подавали в інститут свої індивідуальні щоденники і всі матеріали, опрацьовані ними під час практики (звіти, протоколи засідань, конспекти уроків, тексти і тези лекцій, доповідей, бесід тощо). Студенти, які проходили практику на селі, доповідали про проведену роботу на радах сельбудів, у сільських Радах, місцевих партійних і комсомольських органах. Потім відбувалися підсумкові окружні конференції, на яких практикантам видавалися характеристики. Студенти третього курсу готували докладні доповіді за матеріалами практики. Ці доповіді заслуховувалися на семінарах з клубної роботи³.

Постановка практики в ХІНО свідчить про те, що в інституті відбувався швидкий процес зживання порочних методів навчальної роботи, насамперед, бригадно-лабораторного методу навчання, в двадцятих роках широко застосовуваного в вищій і середній школах і рішуче засудженого постановами ЦК ВКП(б) від 25 серпня 1932 року «Про навчальні програми та режим у початковій і середній школі» і ЦВК СРСР від 19 вересня 1932 року «Про навчальні програми та режим у вищій школі і технікумах».

«Положення про практичні роботи студентів ХІПО» від початку і до кінця було просякнуте думкою, що «відповідальність за виконання завдання несе персонально кожний студент»⁴. В цьому документі дуже виразно підкреслювалася

¹ ЦДАЖР УРСР, ф. 166, оп. 14, сп. 4583, арк. 293—294.

² Там же, арк. 289, 291, 294.

³ Там же, арк. 291—294.

⁴ Там же, арк. 289. Див. пп. 5, 8 «Загальних засад», пп. 2, 4, 5 розділу «Клубна практика», пп. 8, 10, 11 розділу «Шкільно-курсова практика», пп. 11, 13, 17 розділу «Практичні роботи на селі», п. 3 розділу «Окружна інспекторсько-інспекторська робота».

Переважно індивідуальні заліки і екзамени практикувалися на факультеті вже у перші два роки його існування (див. ЦДАЖР УРСР, ф. 166, оп. 7, сп. 355, арк. 60; оп. 10, сп. 4571, арк. 212).

¹ ЦДАЖР УРСР, ф. 166, оп. 14, сп. 4583, арк. 289, 292—293.

² Там же, арк. 290—293.

провідна роль викладача. Він складав програми практики, інструктував студентів, постійно стежив за їх роботою, проводив консультації, перевіряв документацію, давав оцінку їх роботі і ін.¹

Не прищепилася на факполітосвіти та в ХІПО і ще одна антинаукова система організації навчального процесу, так званий «Дальтон-план», при якому урок як основна форма навчальної роботи заперечувався. Наприклад, 12 лютого 1927 року правління ХІПО прийняло на доповідь факполітосвіти резолюцію, в якій говорилося, що слід і надалі вивчати питання про методи занять, «не ставлячи собі... мети переходу на чистий Дальтон-план без лекцій»². І дійсно, ще в 1925/1926 навчальному році лекції складали по курсу «Система політосвіти» 60% усього бюджету навчального часу з даної дисципліни, по літературі — 50%, по фізиці і хімії — 40% і т. д.³ В середньому лекції на факультеті займали 30% навчального часу⁴.

Крім навчальної практики, широко застосовувалися і тривалі навчальні екскурсії. Так, влітку 1930 року була організована поїздка студентів в Москву і Ленінград для ознайомлення з передовим досвідом політосвітньої роботи. Друга велика група студентів побувала в Туркменії, Узбекистані і Таджикистані, де вивчала політосвітню роботу і культурне будівництво в Середній Азії⁵.

У серпні 1930 року інститут політосвіти був перейменований в Харківський інститут комуністичної освіти (ХІКО)⁶, а ще через рік — у Всеукраїнський інститут комуністичної освіти (ВУІКО)⁷. В його складі тепер налічувалося вже сім факультетів: бібліотечний, книгопоширення, шкільно-курсовий, музейний, екскурсійний (туристичний), атеїстичний* та агітмасовий з профспілковим і колгоспним відділами⁸. Цей останній факультет став провідним в інституті**.

¹ ЦДАЖР УРСР, ф. 166, оп. 14, сп. 4583, арк. 290—294.

² Там же, оп. 10, сп. 4571, арк. 108.

³ Там же, оп. 7, сп. 355, арк. 50.

⁴ Там же, оп. 10, сп. 4571, арк. 24.

⁵ Там же, оп. 14, сп. 4583, арк. 340, 344.

⁶ «Бібліотекар», 1956, № 4, стор. 32.

⁷ «Комуністична освіта», 1932, № 10, стор. 148.

* Так став називатися антирелігійний відділ (див. ЦДАЖР УРСР, ф. 166, оп. 14, сп. 4583, арк. 325).

⁸ «Комуністична освіта», 1932, № 10, стор. 146.

** У 1932 році шкільно-курсовий факультет був перейменований в педагогічний, або соціально-економічний (див. «За масову комосвіту», 1932, 20 квітня). У 1933/1934 році в структуру ВУІКО внесено ще деякі зміни: були організовані пропагандистський, клубний і бібліотечний факультети (див. там же, 1934, 19 січня). У 1934/1935 році перший з них знову реорганізували в соціально-економічний і створили ще один фа-

Збільшення числа факультетів супроводилося дальшим кількісним і якісним зростанням контингенту студентів: у 1930 році до інституту було прийнято 300 чоловік, у наступному — 500, а в 1932 році — 750. На початку 1932/1933 навчального року в ВУІКО налічувалося 1378 студентів. У їх складі було 77% робітників, 16% селян і 7% службовців¹.

Великі набори до інституту вимагали серйозної підготовчої роботи. З цією метою ВУІКО, крім денного і вечірнього робітфаків у Харкові, відкрив у 1930 році робітфак в Гришиному і Кадіївці та підготовчі курси². Робітфакі інституту майже нічим не відрізнялися від інших робітфаків країни. Працюючи за єдиним планом і програмами, вони ставили перед собою спільне завдання: в максимально короткий строк підготувати вчорашнього робітника, селянина, червоноармійця до успішних занять у виші. Навчальний процес будувався з розрахунком на малопідготовленого дорослого слухача. Робітфакі були укомплектовані відповідними кадрами викладачів, людей з великим педагогічним досвідом, які уміло справлялися з цим складним завданням.

Хороша постановка навчальної роботи забезпечувала успішне опанування студентами знань. Процент незадовільних оцінок знижувався. Якщо в літню екзаменаційну сесію 1932/1933 навчального року він дорівнював 3,2, то взимку 1933/1934 року становив 2,9, а ще через півроку знизився до 1,9. Кількість оцінок «задовільно» також зменшувалася: взимку 1933/1934 року їх налічувалося 50,5%, а через рік — 43,2%. Водночас зростала кількість відмінних оцінок: 10,3% (зима 1933/1934 року), 15,5% (літо 1934 року) і 15,7% (зима 1934/1935 року). Збільшилася й кількість оцінок «добре»: тільки за 1933/1934 навчальний рік вона зросла з 36,5 до 39,4%³.

ВУІКО набув загальнореспубліканського значення не тільки тому, що він був єдиним на Україні інститутом такого профілю, але й характером своєї роботи. За дорученням Наркомосвіти, Всеукраїнської ради профспілок, Колгоспцентру і інших організацій інститут складав різні програми, методичні листи і інструкції з питань політосвітньої роботи, брав участь у багатьох нарадах і з'їздах, систематично допомагав технікумам масової комуністичної освіти, розробляючи для них програми і здійснюючи живий інструктаж шляхом відрядження своїх викладачів.

культет — національний педфак з двома відділами: польським і німецьким (див. там же, 1934, 7 листопада; 1935, 9 лютого). Таку структуру інститут зберіг до кінця свого існування.

¹ «Комуністична освіта», 1932, № 10, стор. 146.

² Там же.

³ «За масову комосвіту», 1934, 19 січня і 29 червня; 1935, 9 лютого.

У ВУІКО велася велика науково-дослідна робота. Тільки за перший рік свого існування він опублікував декілька друкованих праць: «Масова комуністична освіта в боротьбі за соціалістичну реконструкцію сільського господарства», «В боротьбі за політехнізацію шкіл лікнепу» і ін. З 1931 року інститут почав готувати науково-дослідницькі кадри: в ньому була створена аспірантура, в якій навчалося понад 60 чоловік¹.

Успіхи, досягнуті факультетом, а потім інститутом у підготовці кадрів кваліфікованих культурно-освітніх працівників і в розробці теоретичних питань культурно-освітньої роботи, пояснювалися, в першу чергу, тим, що тут була створена велика і монолітна партійна організація — одна з найбільших вишівських партійних організацій Харкова. Її ряди неухильно зростали. Якщо в 1925/1926 навчальному році на факполітосвіті навчалося 45 комуністів, в наступному — 103, то в 1928/1929 році — навчалося вже 130 членів і кандидатів партії, а в 1931/1932 році — близько 1000 комуністів, які об'єднувалися в 40 партгруп².

Партійна організація охоплювала всі сторони життя навчального закладу, керувала усім громадським життям у ньому. Ось що сказано з цього приводу в статті «Всеукраїнський інститут комуністичної освіти», вміщеній в жовтневому номері журналу «Комуністична освіта», присвяченому XV річниці Великої Жовтневої соціалістичної революції: «Партійна організація ВУІКО під проводом свого партійного комітету проводила і проводить велику роботу. Вона весь час була тим вірним керманічем, що вів інститут по вірному більшовицькому шляху перемог і досягнень, вона спрямовувала всю його діяльність на завдання соціалістичної перебудови країни, вона керувала інститутом в його боротьбі за чистоту марксистсько-ленінської ідеології, вона стимулювала і керувала боротьбою інституту за перебудову його роботи... Всю свою роботу партійна організація ВУІКО завжди проводила в тісному зв'язку з робітниками підприємств Харкова і колгоспниками приміської смуги під проводом Харківського комітету»³.

Інститут часто відвідували керівники партії і члени уряду України — Г. І. Петровський, В. Я. Чубар, П. П. Постишев і ін. Вони уважно знайомилися з усіма сторонами життя інституту, вели бесіди з викладачами і студентами, брали участь в роботі партійних зборів. Багато уваги роботі інституту приділяли Н. К. Крупська і М. І. Ульянова, які двічі приймали випускників бібліотечного факультету.

¹ «Комуністична освіта», 1932, № 10, стор. 148.

² «За масову комосвіту», 1932, 19 січня і 9 квітня; ЦДАЖР УРСР, ф. 166, оп. 7, сп. 355, арк. 6; оп. 10, сп. 4571, арк. 338.

³ «Комуністична освіта», 1932, № 10, стор. 148.

Велику роль в житті факультету, а потім інституту відіграла стінна преса. З утворенням інституту почала видаватися багатотиражна газета «За масову комосвіту». Перший номер її вийшов 30 листопада 1930 року. До вересня 1931 року газета випускалась двічі на місяць, з вересня по грудень — щодня, а з кінця 1931 року — щоп'ятниці, перетворившись у впливову трибуну інститутської громадськості.

На своїх сторінках газета систематично висвітлювала питання навчального процесу: якість занять, хід практики, трудову дисципліну студентів. Газета відбивала громадське життя інституту, науково-методичну роботу кафедр, діяльність партійної і громадських організацій і багато іншого. Навколо багатотиражки згуртувався постійний актив з 200 студентів. Вона стала методичним центром, який подавав серйозну допомогу 7 факультетським і 38 груповим стінгазетам¹.

Студенти ВУІКО поєднували успішне навчання з великою політико-виховною і культурно-масовою роботою поза стінами інституту. Наприклад, у 1931 році вони прочитали на підшефних заводах — ХПЗ і ХВРЗ — 340 доповідей, що їх прослухало близько 11 тисяч робітників². В наступному році партійна і комсомольська організації виділили для агітаційно-пропагандистської і культурно-освітньої роботи на ХПЗ, ХВРЗ, Турбобуді і в підшефних селах 306 чоловік. Тільки на промислових підприємствах міста ці студенти організували 59 партшкіл, які відвідувало 1180 робітників-комуністів. Студенти керували кількома масовою профшколами, в яких навчалося 2220 чоловік, розгорнули масову роботу в 40 робітничих гуртожитках. Під час проведеного студентами на початку 1932 року культурного походу ними були створені на ХПЗ і Турбобуді 8 осередків товариства «Геть неписьменність» з 1063 членами і охоплені школами лікнепу 3172 чоловіка³. Відзначаючи значний вклад студентства ВУІКО в справу ліквідації неписьменності, Харківський комітет сприяння лікнепу в своєму рапорті Наркомосвіті, міськкому партії, міськраді і міськпрофраді писав, що з 16 тисяч культармійців, які працювали на харківських промислових підприємствах, «кращими загонами виявили себе студенти Харківського інституту комосвіти»⁴.

Наведені факти — красномовне свідчення активної участі студентів ВУІКО в культурному будівництві нашої країни, політичної зрілості їх. Недарма багато хто з них зріс на великих громадських і наукових працівників, адміністраторів і викладачів. Д. Ф. Острянин і А. А. Нестеренко є нині членами-

¹ «За масову комосвіту», 1932, 19 листопада.

² Там же, 1932, 4 березня.

³ Там же, 1932, 19 і 31 січня.

⁴ ДАХО, ф. Р-408, оп. 2, сп. 27, арк. 15.

кореспондентами Академії наук УРСР, О. І. Горобей працює директором філіалу Центрального державного музею імені В. І. Леніна в Києві, Л. В. Гусева — директором Центрального державного архіву Жовтневої революції і соціалістичного будівництва УРСР, Е. П. Сурина, К. Т. Лисиця і М. П. Ломоносов керують обласними управліннями культури, І. П. Демент'єв працює директором Харківського педагогічного інституту імені Г. С. Сковороди, М. А. Всеводин — директором Харківського історичного музею, Г. А. Мірошніченко — директором Харківської наукової бібліотеки імені В. Г. Короленка. Кандидат педагогічних наук І. І. Колісник очолює кафедру педагогіки Київського інституту іноземних мов, кандидат філософських наук І. І. Чорний працює доцентом Харківського політехнічного інституту імені В. І. Леніна, кандидат філологічних наук О. І. Бондаренко — доцентом Черкаського педінституту, Д. Й. Тепман — директором Одеського технікуму підготовки культосвітніх працівників і т. д.

В середині тридцятих років соціалізм у нашій країні був в основному побудований. В ході здійснення культурної революції радянський народ став письменним, мільйони трудящих потяглися до знань, до оволодіння всіма висотами культури. В зв'язку з цим зросло значення самоосвітньої роботи, збільшився попит на книгу — суспільно-політичну, науково-популярну, художню, на журнали і газети. Навчити широкі маси опановувати знання самостійно, забезпечити кваліфіковані інструктаж і консультацію, дати потрібну книгу зобов'язана була бібліотека. А для цієї надзвичайно важливої роботи були потрібні висококваліфіковані, які глибоко знали свою справу, спеціалісти. Тільки вони могли найефективніше використати багатющі книжкові фонди радянських бібліотек, тільки вони могли перетворити бібліотеки в справжні осередки комуністичної освіти і культури, у провідника ідей Комуністичної партії.

Партія і уряд поставили перед органами освіти бойове завдання — до кінця другої п'ятирічки підготувати щонайменше 200 бібліотечних працівників з вищою освітою і 6 тисяч з середньою для роботи в бібліотеках підприємств і колгоспів. Щоб здійснити це велике і почесне завдання, Раднарком УРСР 1 липня 1935 року ухвалив реорганізувати Український інститут комуністичної освіти (так став називатися ВУІКО з 1935 року) в Український бібліотечний інститут з двома факультетами: факультетом підготовки працівників масових бібліотек і факультетом підготовки працівників бібліотек для дітей¹.

¹ Наказ заст. Наркома освіти УРСР від 1/VII 1935 р. — «Бібліотека у соціалістичному будівництві», 1935, № 7, стор. 64.

Трохи пізніше УБІ був перейменований у Харківський державний бібліотечний інститут (ХДБІ).

Основною базою нового інституту став, природно, бібліотечний факультет УІКО, який з кожним роком розширювався. Якщо в 1933/1934 навчальному році тут навчалось 222 студенти, то в 1934/1935 році тільки на I курс було прийнято 300 чоловік². Водночас серйозна увага приділялася підвищенню кваліфікації бібліотечних працівників-практиків. 24 січня 1934 року Нарком освіти УРСР видав наказ № 45 про відкриття вечірнього бібліотечного факультету ВУІКО з навчанням без відриву від виробництва. Завдання факультету, як сказано було в «Положенні про вечірній бібліотечний факультет», полягало в тому, щоб «підняти культурно-політичний рівень практичних бібліотечних робітників, дати глибокі і всебічні знання спеціалістові-бібліотекарю, озброївши його марксистсько-ленінською методологією»³. Аналогічний вечірній факультет як філіал ВУІКО почав свою роботу в вересні того ж року і в Києві³.

Навчальні плани цих вечірніх факультетів з трьохрічним строком навчання відзначалися невеликою номенклатурою предметів (усього 11 дисциплін), причому на соціально-економічний і спеціальний цикли відводилося примірно однакову кількість годин. Це давало можливість успішно перетворювати в життя основне завдання, сформульоване в цитованому вище «Положенні».

Виклад теоретичної частини спеціальних дисциплін тісно пов'язувався з конкретною практичною роботою слухачів. Так, наприклад, тема «Робота бібліотеки з активом» (курс «Зміст і методи бібліотечної роботи») розкривалася на конкретних даних роботи харківських і київських бібліотек⁴. Тим самим усувався дилетантизм, поверхове ознайомлення з матеріалом; це давало змогу досягнути свідомого і міцного засвоєння знань.

Студенти-вечірники ставилися до навчання серйозно. На кінець 1933/1934 навчального року на Харківському вечірньому бібліотечному факультеті процент відмінних і добрих оцінок дорівнював 74, а незадовільних 1. Переважна більшість студентів з хорошою успішністю — це люди з великим виробничим стажем⁵.

Значну методичну роботу проводила кафедра бібліотечного факультету ВУІКО. Викладачі кафедри брали активну участь в різних нарадах з питань бібліотекознавства і бібліографії, що їх скликали Народний комісаріат освіти УРСР та обком

² «Бібліотека у соціалістичному будівництві», 1934, № 9, стор. 15, 17.

³ Там же, стор. 18.

⁴ Там же, 1935, № 2, стор. 30.

⁵ Там же, 1934, № 9, стор. 19, 1935, № 2, стор. 30.

⁶ Там же, 1934, № 9, стор. 20.

партії, часто виступали з рецензіями в пресі, налагодили тісний зв'язок з Московським бібліотечним інститутом і бібліотечним факультетом Ленінградського комуністичного політосвітнього інституту. За їх ініціативою в Москві була скликана нарада, яка обговорила діючі навчальні плани і програми з бібліотечних дисциплін.

Кафедра розгорнула також велику громадсько-політичну роботу серед практичних бібліотечних працівників, допомагала їм кваліфікованими порадами і вказівками. Тільки в 1934 році члени кафедри прочитали на обласному семінарі бібліотечних працівників такі доповіді: «Класова боротьба на бібліотечному фронті», «Бібліотека на службі другого року другої п'ятирічки», «Бібліотека в боротьбі за врожай»¹.

Багато уваги викладачі факультету приділяли студентським науковим гурткам. Якщо в 1925/1926 навчальному році на фак-пслітосвіті працював невеликий гурток по вивченню запитів читачів (у складі всього семи студентів), то в 1933/1934 році при бібліотечному факультеті утворилося вже два наукових гуртки, в яких працювало декілька десятків студентів².

Як бачимо, вже в надрах ВУІКО почалася реалізація рішень партії і уряду про посилену підготовку висококваліфікованих кадрів бібліотечних працівників. Логічним завершенням декорінного поліпшення всіх ділянок роботи бібфаку — політико-виховної, навчально-методичної, наукової було виділення його в самостійний інститут. З другого боку, сама ця реорганізація стала важливою подією на шляху успішного виконання директив партії.

Влітку 1936 року бібліотечний інститут проводжав перший випуск кваліфікованих організаторів-методистів бібліотечної роботи і викладачів спеціальних дисциплін для бібліотечних технікумів. Підсумки державних іспитів свідчили, що інститут справляється з покладеним на нього завданням: з 84 випускників 12 одержали дипломи з відзнакою, дві третини молодих спеціалістів склали іспити на «відмінно» і «добре». Від стаціонару не відставало і вечірнє відділення. Тут показники були особливо високі: 47% відмінних та 42% добрих оцінок і жодної незадовільної³. Саме такі кадри й потрібні були країні.

ХДБІ зростав і міцнів з кожним роком. В кінці тридцятих років у його складі налічувалось уже три факультети: бібліотекознавства, бібліотек для дітей і юнацтва, бібліографії. Розпочав роботу заочний відділ, філіали в Києві й Одесі. Строк навчання був продовжений ще на один рік — до чотирьох

років. Підготовка наукових кадрів здійснювалась через відкрито в 1936/1937 році аспірантуру з спеціальностей: методика роботи з читачем, література для дітей і бібліографія.

Інститут почав випускати дедалі більше бібліотечних працівників. Коли перший випуск бібфаку ХІНО (1928/1929 рік) становив 30 чоловік, а до 1935 року інститут дав країні 176 бібліотечних працівників вищої кваліфікації, то тільки в 1937 році ХДБІ випустив 291 молодого спеціаліста. А всього за 1935—1940 роки інститут закінчили 947 чоловік⁴.

Бібліотечний інститут перетворився не тільки у великий навчальний, але й у значний науково-дослідний заклад. У 1940 році ХДБІ випустив перший том наукових записок, в яких було вміщено п'ять статей і три рецензії: «До питання про літературу для дітей» кандидата педагогічних наук Ф. Х. Гурвіч, «Вивчення читачів народниками» кандидата педагогічних наук Д. М. Лекаренка, «Матеріали до роботи «Повість А. П. Чехова «Три года» А. А. Івановської і інші»². Підготовлявся до друку другий том, який мав вийти в наступному році. В інституті почали практикуватися щорічні наукові конференції, на яких викладачі доповідали про результати своєї роботи. З великим успіхом пройшла, наприклад, січнева конференція 1941 року, яка заслухала 10 доповідей і повідомлень, в тому числі «Предмет науки бібліотекознавства», «Васильченко як дитячий письменник», «500 років винайдення книгодрукування» і ін. У травні 1941 року кафедра бібліотекознавства провела науково-методичну сесію, на яку були запрошені представники Державної бібліотеки СРСР імені В. І. Леніна, Публічної бібліотеки імені М. Є. Салтикова-Шchedріна, бібліотеки Академії наук УРСР, усіх обласних бібліотек України, вищих бібліотечних закладів Москви і Ленінграда³.

Значну роботу вели під керівництвом викладачів шість студентських наукових гуртків. Багато які доповіді, написані студентами, мали безперечний практичний інтерес. Так, відмінник навчання Белінський склав у гуртку літератури для дітей і юнацтва методичну розробку на допомогу районним бібліотекам для дітей на тему «Робота з біографічними повістями»⁴.

Великою популярністю користувалися в інституті гуртки художньої самодіяльності — драматичний, співочий, художнього читання, духовий оркестр, які часто виступали в студентському клубі. Тут же регулярно демонструвалися кінокартини,

¹ Архів ХДБІ. Список випускників бібфаку за час з 1929 по 1955 рік, стор. 1—4.

² Труды Харьковского государственного библиотечного института. Вып. 1. Харьков, 1940, стор. 99.

³ «Красный библиотекарь», 1941, № 6, стор. 34—35.

⁴ Там же, стор. 35.

¹ «Бібліотека у соціалістичному будівництві», 1934, № 9, стор. 16.

² Там же; ЦДАЖР УРСР, ф. 166, оп. 7, сп. 355, арк. 28.

³ «Бібліотека у соціалістичному будівництві», 1936, № 7, стор. 46.

читалися доповіді, проводилися різні тематичні вечори¹. Студенти мали всі можливості для цікавого дозвілля.

Влітку 1941 року ХДБІ випустив новий загін молодих бібліотечних працівників — 152 чоловіка². Багато хто з них був посланий на роботу в західні області України, в Чернівецьку та Ізмаїльську області. Але 22 червня мирне життя радянського народу було перерване віроломним нападом гітлерівської Німеччини на СРСР. Нашій країні загрожувала серйозна небезпека. На заклик Комуністичної партії і уряду радянські люди піднялися на Вітчизняну війну проти фашистських загарбників.

Як і весь радянський народ, колектив бібліотечного інституту з глибоким обуренням зустрів звістку про напад гітлерівців. Тривога охопила всіх, але кожен був певен у перемозі над ворогом.

На чолі мобілізації сил колективу на виконання завдань воєнного часу стала партійна організація інституту. Велику роботу в цьому напрямі провели також комсомольська і профспілкова організації. Увага всіх комуністів і комсомольців була зосереджена на організації всебічної допомоги країні в боротьбі з ворогом.

Вже буквально на другий день після початку війни відбулися загальноінститутські відкриті партійні збори, на яких обговорювалося питання про завдання інституту в умовах війни. Збори закликали всіх комуністів, комсомольців і безпартійних з усією відповідальністю поставитися до того становища, яке склалося в країні, працювати згуртованіше, чіткіш, бути пильними. Кафедрі військової підготовки доручено було організувати спеціальні гуртки для вивчення вогнепальної зброї, засобів протиповітряної оборони тощо. Ухвалили створити команди МППО, взяти участь у формуванні народного ополчення, винищувальних батальйонів, перебувати навчальну роботу відповідно до завдань воєнного часу.

Викладачі, студенти і адміністративно-технічний персонал з ентузіазмом відгукнулися на заклик партії і уряду. Багато хто з них був призваний до лав Радянської Армії або пішов на фронт добровільно, близько 30 дівчат пішло на курси медсестер, а той, хто залишився, взяв активну участь в оборонних роботах.

Яскравим проявом високого почуття патріотизму був добровільний вступ в ряди Радянської Армії. Десятки студентів, викладачів і інших працівників інституту, в першу чергу кому-

¹ «Красный библиотекарь», 1941, № 6, стор. 36.

² Архів ХДБІ. Список випускників бібфаку за час з 1929 по 1955 рік. стор. 4.

ністи і комсомольці, направилися на призовні пункти, до райвоєнкоматів, до райкомів партії і комсомолу, заявляючи про своє бажання йти на фронт захищати соціалістичну Батьківщину.

26 червня інститут проводжав на фронт першу групу добровольців у складі 20 студентів-комсомольців. Уже через місяць вони брали участь в боях під містом Каневим. Під час цих боїв, 28 липня, поліг смертю хоробрих один з добровольців інституту М. Галета. На фронтах Вітчизняної війни, як герої, загинули викладачі інституту І. Рогоцький і Д. Рутковський, лаборант фотолабораторії М. Котляревський, студент Ф. Пилипенко і ін. В боях за Вітчизну віддав своє життя викладач П. Ф. Пяткович — комісар одного з партизанських загонів на Харківщині. В рядах Радянської Армії билися викладачі ХДБІ Бабенко, Майборода, Пархоменко, студенти Бородавкін, Буряк, Гордієнко, Гринь, Малиш, Нестеренко, Ревенко і багато інших. Студентка II курсу Комісаренко стала медсестрою і вже 24 червня пішла на фронт. Більшість з захисників Батьківщини були удостоєні високих урядових нагород, двом колишнім студентам — Г. Балицькому і І. Філіповському — присвоєно звання Героїв Радянського Союзу.

Зазнаючи величезних втрат, гітлерівці рвалися на схід. У вересні Харкову загрожувала безпосередня небезпека. Згідно наказу народного комісара освіти УРСР від 17 вересня ХДБІ повинен був евакуюватися в Кзил-Орду, Казахської РСР і працювати там при Харківському державному університеті імені О. М. Горького на правах окремого факультету. Але через відсутність викладачів спеціальних дисциплін і будь-якої матеріальної бази це рішення не було здійснене. Інститут тимчасово припинив свою діяльність.

Як тільки Харків був визволений від фашистських загарбників, стало питання про відновлення роботи ХДБІ. Гадали відкрити інститут з тією ж структурою, яка була до війни¹. Але через матеріальну скруту одразу відновити його не вдалося: за постановою РНК УРСР від 13 жовтня 1943 року в Харківському педагогічному інституті імені Г. С. Сковороди був відкритий бібліотечний факультет, який готував працівників масових бібліотек².

Керівництво факультету насамперед заходилося відновлювати контингент студентів і комплектувати викладачів. Через газету і по радіо було оголошено про відновлення занять, почалося листування про реевакуацію викладачів. Але студентів було мало. На кінець листопада 1943 року на другому

¹ Архів Міністерства освіти УРСР, ф. 1, 1942—1943 рр., сп. 2, арк. 177.

² Там же, арк. 5.

курсі налічувалось лише 4 чоловіка, на третьому — 8, на четвертому — 13 чоловік¹. Тому заняття почалися тільки в січні 1944 року, коли на факультеті було вже 50 студентів. Заняття проходили за прискореною програмою. Влітку 1944 року факультет закінчили перші 20 чоловік².

Незважаючи на великі труднощі (загибель цінного обладнання 8 кабінетів і 3 лабораторій, багатої бібліотеки, в якій у 1941 році було понад 130 тисяч книг, дуже скрутне становище з навчальними приміщеннями тощо), факультет неухильно розширювався. В 1944/1945 навчальному році тут навчалося 89 студентів, у 1946/1947 році — 97. Відповідно збільшилися випуски. Наприклад, у 1944/1945 році факультет закінчили вже 40 чоловік — вдвічі більше, ніж у попередньому році³.

У жовтні 1944 року в пединституті була створена кафедра бібліотекознавства, організований бібліотечний кабінет⁴. З березня 1946 року відновило свою роботу заочне відділення факультету, на яке вступило 57 чоловік⁵.

Підвищувалася трудова дисципліна студентів. Якщо на перших порах пропуски занять з неповажних причин становили значну цифру, то на початку 1944/1945 навчального року вони дорівнювали 3%⁶. Цього добилися в результаті великої політико-виховної роботи партійної і комсомольської організацій, ряди яких дедалі зростали. Так, якщо на 1 листопада 1944 року серед студентів був один кандидат партії (1,1%) і 20 комсомольців (22,5%), то на 15 лютого 1947 року партійний студентський прошарок налічував 8 чоловік (8,2%), а комсомольський 26 чоловік (26,8%)⁷.

День від дня поліпшувалася постановка навчального процесу. В другому семестрі 1946/1947 навчального року вперше з моменту відновлення роботи факультету тут був прочитаний ряд галузевих бібліографій: «Бібліографія технічної літератури», «Бібліографія природничої літератури». Почав читатися курс «Основи культурно-освітньої роботи»⁸.

Результати виробничої практики студентів четвертого курсу, проведеної в першому семестрі 1946/1947 року, свідчили,

¹ Архів Міністерства освіти УРСР, ф. 1, 1942—1943 рр., сп. 2, арк. 6.

² Архів ХДБІ. Стан роботи бібліотечного факультету ХПІ ім. Г. С. Сковороди на 15/II 1947 р., арк. 1.

³ Там же, арк. 1—2.

⁴ Архів Міністерства освіти УРСР, ф. 1, 1944 р., сп. 28, арк. 2, 59.

⁵ Архів ХДБІ. Стан роботи бібліотечного факультету ХПІ ім. Г. С. Сковороди на 15/II 1947 р., арк. 13.

⁶ Архів Міністерства освіти УРСР, ф. 1, 1944 р., сп. 28, арк. 12.

⁷ Там же, арк. 8; Архів ХДБІ. Стан роботи бібліотечного факультету ХПІ ім. Г. С. Сковороди на 15/II 1947 р., арк. 2.

⁸ Архів ХДБІ. Стан роботи бібліотечного факультету ХПІ ім. Г. С. Сковороди на 15/II 1947 р., арк. 3.

що випускники успішно опановували техніку бібліотечної справи. З 34 студентів 20 дістали оцінку «відмінно», 13 — «добре» і тільки один — «посередньо». Так само добре пройшла зимова екзаменаційна сесія. З 19 студентів III курсу дисципліни «Організація бібліотечних фондів і каталогів» та «Історія книги» тільки один студент склав на «посередньо», а всі інші на «відмінно» і «добре». На екзаменах з дисциплін «Комплектування книжкових фондів» та «Бібліографія» (IV курс) близько чотирьох п'ятих студентів одержали відмінні і добрі оцінки, оцінок незадовільних зовсім не було¹.

Культурно-масова робота на факультеті підпорядковувалась основному завданню — підготовці кадрів висококваліфікованих бібліотечних працівників. Наприклад, 15 грудня 1946 року відбувся факультетський вечір зустрічі студентів з працівниками бібліотек Харкова. Після доповіді «Бібліотечна справа — справа великої державної ваги» виступили практики, які розповіли присутнім про досвід своєї роботи. Потім силами учасників студентської художньої самодіяльності був улаштований великий концерт. Цей вечір дістав позитивну оцінку в інститутській стінній газеті².

Винятково велике значення для перебудови і поліпшення роботи радянських бібліотек мали постанови ЦК партії з ідеологічних питань. Потрібні були добре підготовлені бібліотечні спеціалісти, які б змогли обслуговувати книгою широкі народні маси. А тимчасом підготовка бібліотечних кадрів у педагогічному інституті, незважаючи на деякі успіхи, все ж таки не була поставлена як слід. Тому 26 травня 1947 року Рада Міністрів УРСР ухвалила постанову, в якій говорилося: «В зв'язку з відсутністю в Українській РСР вищого учбового закладу для підготовки бібліотечних працівників і враховуючи гостру потребу у висококваліфікованих бібліотечних кадрах, здатних організувати бібліотечну справу та здійснювати комуністичне виховання населення шляхом пропаганди знань через книгу, Рада Міністрів Української РСР постановляє:

Зобов'язати Комітет в справах культурно-освітніх установ при Раді Міністрів УРСР відновити з 1 червня 1947 року Державний Бібліотечний інститут в м. Харкові, що існував до Великої Вітчизняної війни, з заочним відділом, в складі трьох факультетів: а) бібліотекознавства, б) бібліографії та в) дитячих і юнацьких бібліотек»³.

¹ Архів ХДБІ. Стан роботи бібліотечного факультету ХПІ ім. Г. С. Сковороди на 15/II 1947 р., арк. 6.

² Там же, арк. 11—12.

³ Архів ХДБІ. Постанова № 795 Ради Міністрів Української РСР від 26/V 1947 р., стор. 1.

Відновлений інститут значно розширювався: контингент прийому студентів першого курсу стаціонару визначили на 1947/1948 навчальний рік у кількості 250 чоловік, а заочного відділу — 300 чоловік¹.

З великим ентузіазмом колектив ХДБІ взявся за поліпшення усієї роботи. Особливу увагу приділяли вихованню у студентів любові до майбутньої професії. Екскурсії до бібліотек, Книжкової палати УРСР, друкарень, музеїв, зустрічі з бібліотечними працівниками Харкова і ін. — усе підпорядковувалося цьому важливому завданню. Викладачі часто виступали перед студентами з доповідями, головною думкою яких було: вести через книгу пропаганду ідей марксизму-ленізму серед широких мас народу — почесна справа радянського бібліотечного працівника (доповіді «В. І. Ленін про бібліотеки», «Про бібліотечну професію», «Н. К. Крупська — видатний організатор бібліотечної справи в СРСР», «Завдання радянської бібліографії в світлі постанов ЦК партії з ідеологічних питань», «Роль бібліографії в бібліотечній науці» і багато інших)². В цю роботу включилися і кабінети. В 1948/1949 навчальному році кабінети бібліотекознавства і бібліографії організували книжкові виставки, присвячені Всеукраїнській нараді бібліотечних працівників і 135-річчю Публічної бібліотеки імені М. Є. Салтикова-Щедріна. В 1950/1951 році кабінет бібліотекознавства підготував виставки «Організація бібліотечної справи в СРСР», «Сільські і колгоспні бібліотеки» та ін.³.

В інституті систематично проводилися читачькі конференції, організовувалися зустрічі з письменниками. Жваво пройшли, наприклад, обговорення книг «Молода гвардія» О. Фадєєва, «Повість про справжню людину» Б. Полевого, «Щастя» П. Павленка, «Далеко від Москви» В. Ажаєва, «До нового берега» В. Лаціса, «Жнива» Г. Ніколаєвої, «Трое в сірих шинелях» В. Добровольського, «Студенти» Ю. Трифонова, «Честь змолodu» А. Первенцева. При переповненому залі були проведені зустрічі з письменниками С. Михалковим, Є. Долматовським, П. Панчем, О. Вишнею, А. Малишком, І. Муратовим, артистом російської драми Осокінім, який прочитав кілька уривків з творів М. Горького. В березні 1951 року на факультеті бібліотек для дітей був проведений вечір, присвячений «Тижню

дитячої книги», на якому були присутні й працівники бібліотек для дітей міста Харкова — близько 40 чоловік¹.

Усе це будило в студентів любов до книги, бажання якнайкраще опанувати знання, необхідні бібліотечним працівникам. Ось один з прикладів цього. В 1947/1948 навчальному році для студентів-випускників факультету бібліотекознавства читалося два спецкурси. Студенти могли здавати один з них — на вибір. Але всі 23 студенти здали обидва спецкурси².

Багато часу приділялося самостійній роботі студентів — одній з найважливіших умов високої успішності їх. Для них викладачі прочитали лекції «Самостійна робота студентів», «Значення іноземних мов для загальноосвітньої підготовки», «Як працювати над книгою», «Як конспектувати першоджерела» і ін.³.

Така робота приносила свої плоди: трудова дисципліна студентів і якість їх навчання підвищувалися. Якщо в 1947/1948 навчальному році пропуски занять з неповажних причин становили 8,3%, то в наступному році — 5,2%, в 1950/1951 році — 3,9%, а в 1951/1952 році — 1,4%. У минулому, 1955/1956, навчальному році кількість таких пропусків знизилася до 0,9%⁴.

Наводимо таблицю результатів літніх екзаменаційних сесій за перші п'ять післявоєнних років роботи ХДБІ. Вона показує неухильне зростання успішності студентів⁵.

Р о к и	Успішність (в процентах)		
	Відмінно і добре	Задовільно	Незадовільно
1947/1948	59,8	37,8	2,4
1948/1949	84,8	15,0	0,2
1949/1950	87,0	12,5	0,5
1950/1951	89,6	9,7	0,7
1951/1952 (без IV курсу)	94,9	4,7	0,4

Коли врахувати те, що всі ці роки вимоги до студентів зростали, то наведені дані будуть особливо красномовними.

¹ Архів ХДБІ. Звіти про роботу інституту за 1947/1948 р., стор. 44, 58; за 1949/1950 р., стор. 46; за 1950/1951 р., стор. 19, 78; за 1951/1952 р., стор. 9, 81; за 1952/1953 р., стор. 109.

² Там же. Отчет ХГБИ об учебно-воспитательной работе за 1947/1948 учебный год, стор. 23.

³ Там же. Звіти про роботу інституту за 1947/1948 р., стор. 21; за 1948/1949 р., стор. 33; за 1955/1956 р., стор. 40.

⁴ Там же. Звіти про роботу інституту за вказані роки, відповідно стор. 48, 60, 23, 12, 19.

⁵ Там же. Звіти про роботу інституту за вказані роки, відповідно стор. 73, 117, 98, 97, 101.

¹ Архів ХДБІ. Постанова № 795 Ради Міністрів Української РСР від 26/V 1947 р., стор. 1.

² Там же. Звіти про роботу інституту за 1947/1948 р., стор. 58; за 1948/1949 р., стор. 11—12, 51, 54, 70; за 1949/1950 р., стор. 45.

³ Там же. Звіти про роботу інституту за зазначені роки, відповідно стор. 44, 11.

Добре засвоювали студенти такі дисципліни, як основи марксизму-ленінізму, діалектичний і історичний матеріалізм та політична економія. Успішність з цих найважливіших дисциплін, які озброюють спеціалістів будь-якої професії марксистсько-ленінською методологією, рік у рік підвищувалася. Ось як зростав процент відмінних і добрих оцінок по кафедрі марксизму-ленінізму¹:

Р о к и	Основи марксизму-ленінізму	Діалектичний і історичний матеріалізм	Політична економія
1947/1948	58,8	74,0	76,7
1948/1949	84,8	76,6	76,7
1949/1950	73,7	77,2	77,1
1950/1951	87,0	87,0	84,8
1951/1952	91,8	92,3 (дані по III курсу)	98,7 (дані по III курсу)

Глибоко опановували студенти і спеціальні предмети, здаючи їх часто тільки на «відмінно» та «добре». Так, на екзамені з організації бібліотечних фондів під час літньої сесії 1948/1949 року студенти I курсу факультету бібліотек для дітей одержали 45 відмінних і 14 добрих оцінок. Їх товариші з III курсу факультету бібліотекознавства з дисципліни «Організація бібліотечної справи» одержали 22 відмінних і 8 добрих оцінок. Влітку 1951 року на екзамені з основ радянської бібліографії (III курс факультету бібліотекознавства) було одержано 50 «відмінно» і 54 «добре», а з загальної бібліографії (III курс факультету бібліографії) — 25 «відмінно» і 25 «добре»². Таких прикладів можна навести багато.

Так само успішно проходили державні екзамен. Наприклад, державні екзамен з курсу бібліотекознавства влітку 1951 року були складені випускниками-заочниками факультету бібліотекознавства тільки на «відмінно» і «добре». В наступному році на стаціонарі того ж факультету з тієї ж дисципліни 51% студентів-випускників одержали відмінні і 49% добрі оцінки³. Всі ці факти свідчать про серйозну озброєність майбутніх бібліотечних працівників знаннями. Недарма в звіті державної екзаменаційної комісії ХДБІ за 1950 рік ми знаходимо таку характеристику випускників інституту: шістьом «може бути

доручена найвідповідальніша робота в галузі бібліотечної справи», трьох можна рекомендувати «на науково-дослідну роботу в галузі бібліотечної справи», бо вони «виявили не тільки глибокі знання, але й значний інтерес до питань теорії бібліотекознавства» і т. ін.¹.

Провідна роль як в опануванні марксистсько-ленінської теорії, так і спеціальних дисциплін належала студентам-комуністам і комсомольцям. Коли в 1948/1949 навчальному році кількість відмінних і добрих оцінок на кафедрі марксизму-ленінізму в цілому по інституту становила 80%, то у студентів-комуністів — 100%, а у комсомольців — 83,5%. Влітку 1950 року всі студенти-комуністи склали екзамен тільки на «відмінно» й «добре». Під час літньої екзаменаційної сесії 1950/1951 року відмінні і добрі оцінки у позаспілкової молоді становили 84,8, а у комсомольців — 90,4%. Під час зимової екзаменаційної сесії наступного навчального року ці дані виразилися в цифрах відповідно 89 і 95,4%².

Високі показники успішності студентів інституту не випадкові. Вони були зумовлені постановкою всієї виховної і навчальної роботи, зокрема, виробничої практики, під час якої студенти мали можливість перевірити себе, закріпити і конкретизувати одержані знання на практичній роботі. І практика показувала, що студенти успішно справляються з покладеними на них завданнями. Вона свідчила про їх хорошу підготовку. Так, 30 третьокурсників факультету бібліотекознавства одержали за практику влітку 1948 року тільки високі оцінки: 18 «відмінно» і 12 «добре». Наступного року ці ж студенти, вже будучи на IV курсі, одержали 19 відмінних і 11 добрих оцінок³. А ось результати практики випускників інституту в 1951/1952 році¹:

Факультети	Відмінно		Добре		Задовільно	
	абс.	в проц.	абс.	в проц.	абс.	в проц.
Бібліотекознавства . .	89	76,7	27	23,3	—	—
Бібліографії	42	87,5	6	22,5	—	—
Бібліотек для дітей та юнацтва	41	87,2	6	22,8	—	—

¹ Архів ХДБІ. Отчет о проведении государственных экзаменов в ХГБИ в 1949/1950 учебном году, стор. 12.

² Там же. Звіти про роботу інституту за 1948/1949 р., стор. 64; за 1949/1950 р., стор. 52; за 1950/1951 р., стор. 65; за 1951/1952 р., стор. 66.

³ Там же. Звіти про роботу інституту за 1947/1948 р., стор. 27; за 1948/1949 р., стор. 28.

⁴ Там же. Отчет об учебно-воспитательной работе за 1951/1952 учебный год, стор. 49.

¹ Архів ХДБІ. Звіти про роботу інституту за вказані роки, відповідно стор. 51, 108—109, 102—103, 103—104, 67—68.

² Там же. Звіти про роботу інституту за 1948/1949 р., стор. 112, 115; за 1950/1951 р., стор. 106, 109.

³ Там же. Звіти про роботу інституту за 1950/1951 р., стор. 92; за 1951/1952 р., стор. 72.

Під час практики студенти організовували в бібліотеках виставки, проводили літературні вечори, писали методичні листи тощо. Студенти IV курсу факультету бібліотекознавства Терещенко, Кулик, Брессель навесні 1949 року самостійно підготували і провели читальні конференції на трьох підприємствах Полтави. Студенти III курсу проводили культурно-масову роботу в робітничих гуртожитках, військових частинах, залізничному депо станції Основа. Багато хто з них допомагав бібліотекам в організації і впорядкуванні систематичного каталога. Дехто з практикантів працював зверх програми. Так, група студентів допомогла кабінетові марксизму-ленінізму Дзержинського райкому партії м. Харкова скласти картотеку газетних і журнальних статей¹.

Бібліотеки — бази практики дали студентам хороші характеристики. Ось одна з них: «І. М. Нікуліна... працюючи... в Дніпропетровській обласній бібліотеці, вивчила і дуже добре засвоїла усі види бібліотечної роботи. Тов. Нікуліна виявила хороші теоретичні знання, має достатню культуру і грамотність. Свої знання вона зуміла застосувати на практиці, проявляла великий інтерес до усякої дорученої їй роботи, особливо до такої, яка містить в собі теоретичні елементи. Як хорошого організатора, дисциплінованого, ініціативного і енергійного працівника її після закінчення інституту можна використати на посаді завідувачої міською бібліотекою, завідувачої відділом обласної бібліотеки, бібліографа і методиста»².

Під час практики 1950/1951 року студенти факультету бібліотек для дітей обробили 15 тисяч книг. Студенти факультету бібліотекознавства обробили 13 тисяч книг, склали 11 каталогів і влаштували 71 книжкову виставку, підготували 18 бібліографічних оглядів, впорядкували фонди Лозівської районної бібліотеки, взяли активну участь в роботі бібліотеки Вовчанського райкому партії.

В 1951/1952 році студенти III курсу факультету бібліотекознавства провели в чотирьох районних бібліотеках міста літературні вечори на тему «РСР у боротьбі за мир» і чотири читальні конференції, організували вісім книжкових виставок, виготовили десять бібліотечних плакатів («За глибоке вивчення наукової історії більшовизму», «Класики марксизму-ленінізму про релігію і шляхи її подолання», «Великі перетворювачі природи» і ін.), тринадцять бібліографічних оглядів і сім

картотек¹. Після роботи, проведеної практикантами, діяльність цих бібліотек значно поліпшилася.

Успіхи навчальної роботи у вищі величезною мірою залежали від якості викладання, від педагогічних кадрів інституту. А вони весь час зміцнювалися. Коли на початку відновлення роботи ХДБІ його викладацький колектив налічував 28 чоловік, а в 1950/1951 році 62 чоловіка, то в 1956/1957 році викладачів було вже 89 чоловік, причому, коли в 1947/1948 році в інституті працювало 11 чоловік за сумісництвом (40% усіх викладачів), то в 1956/1957 році за сумісництвом працювало тільки 5 чоловік (5,6%). Десять років тому в ХДБІ було 8 доцентів і кандидатів наук, а тепер їх уже 28 чоловік. Збільшилося партійне ядро викладацького колективу: в 1947/1948 році воно складалося з 11 чоловік (40% усього складу педагогів), а тепер — з 50 чоловік (56,2%)².

На спеціальні кафедри прийшли люди, які були до того на керівній практичній роботі. Завідуючий кафедрою бібліографії Д. Д. Тараманов раніш працював у Науковій бібліотеці імені В. Г. Короленка, декан факультету культурно-освітньої роботи С. І. Бондарев — у Харківському обласному відділі культурно-освітніх установ, Т. П. Комісаренко — в Комітеті в справах культурно-освітніх установ при Раді Міністрів УРСР, Л. І. Котенко — в Книжковій палаті УРСР³. Кандидати педагогічних наук М. С. Демченко, В. Т. Витязков, І. І. Корнейчик працюють в ХДБІ після успішного закінчення аспірантури в Московському бібліотечному інституті. Серед викладачів можна зустріти недавніх студентів-відмінників, залишених для роботи в інституті: С. О. Велигодську, Т. О. Скрипник, Д. А. Кумок, А. М. Храбана, З. В. Гімальдинову, М. П. Савасько і інших. Вони працюють поруч з педагогами старшого покоління — викладачами і випускниками факполітосвіти, ХіПО, ХІКО і ВУІКО — кандидатами наук Н. Я. Фрід'євою та Є. К. Матвієнко, О. А. Майбородою, Р. Б. Гуревич, Г. А. Мірошніченком, Е. М. Борисовою. Всі вони успішно виконують почесне завдання виховання висококваліфікованих культурно-освітніх працівників, дедалі більше включаються в науково-дослідну і методичну роботу.

Викладачі інституту неухабно працюють над підвищенням свого ідейно-теоретичного рівня, своєї ділової кваліфікації. Підготовка і здача кандидатського мінімуму, праця над дисер-

¹ Архів ХДБІ. Звіти про роботу інституту за 1950/1951 р., стор. 61; за 1951/1952 р., стор. 53—65.

² Там же. Звіти про роботу інституту за 1947/1948 р., стор. 10—11; за 1950/1951 р., стор. 24; Штатний формуляр профессорско-преподавательского состава ХГБИ за 1956/1957 учебный год.

³ «Библиотекарь», 1956, № 4, стор. 34.

¹ Архів ХДБІ. Отчет ХГБИ об учебно-воспитательной работе за 1948/1949 учебный год, стор. 28—30.

² Там же, стор. 29.

таціями, монографіями, статтями, навчальними посібниками і програмами, методичними розробками, участь в науково-теоретичних конференціях і семінарах, виступи з загальнотеоретичними і спеціальними доповідями, лекціями, повідомленнями — ось якими основними каналами йде ця робота.

Працівники ХДБІ добре розуміли, що без глибокого засвоєння марксистсько-ленінської методології неможливо добитися добрих результатів в науково-дослідній роботі. В 1947/1948 році в Вечірньому університеті марксизму-ленізму при Харківському міському комітетові партії вчилися два викладачі інституту, в 1949/1950 році — шість, а в 1950/1951 році — двадцять викладачів¹.

Одним з показників зростання науково-дослідної роботи є підсумкові наукові конференції викладачів, які щороку проводилися в інституті. За п'ять навчальних років, 1947/1948 — 1951/1952, на них були заслухані 45 доповідей, в тому числі 24 з спеціальних питань. Багато які з цих доповідей являли безперечний пізнавальний інтерес: «До питання про радянське бібліотекознавство як науку», «Бібліографічна робота в масовій бібліотеці», «Алфавітно-предметний показник до систематичного каталога», «Система посилення і відсилок в систематичному каталозі», «Методи пропаганди природничо-наукової літератури в масовій бібліотеці», «Бібліотеки громадського користування в м. Харкові в період першої російської революції» і інші². Тому інститутські наукові конференції привертали увагу не тільки викладачів, а також і студентів та практичних працівників бібліотек. На травневій конференції 1948 року було присутніх близько 500 чоловік, в тому числі бібліографи і бібліотекознавці Харкова. На наукову конференцію 1950 року прибули бібліотечні працівники ряду областей республіки. Вони не тільки взяли участь в обговоренні доповідей, а й самі виступали на конференції з своїми працями. Заступник директора Дніпропетровської обласної бібліотеки тов. Туманова прочитала доповідь на тему «Досвід роботи обласної бібліотеки у керівництві читанням», співробітниця Одеської наукової бібліотеки тов. Рапопорт виступила з доповіддю «Популяризація бібліотечно-бібліографічних знань»³. На жаль, цей цінний досвід проведення спільних наукових конференцій викладачів ХДБІ і практичних працівників бібліотек не набув свого

дальшого розвитку і тільки тепер інститут знову почав планувати систематичне проведення таких конференцій.

В ХДБІ практикувалися також спільні засідання кількох кафедр, на яких розглядалися найбільш важливі наукові проблеми. В 1949/1950 році, наприклад, проведено три таких засідання кафедр марксизму-ленізму, бібліотекознавства, бібліографії і бібліотечних фондів та каталогів. На одному з них обговорювалося питання: «Здійснення принципу партійності в побудуванні каталогів радянських бібліотек»¹.

Не випадали з поля зору викладацького колективу і питання методики організації навчального процесу. Так, на пленумі кафедр інституту 26 квітня 1949 року заслухали і обговорили доповіді «Методика організації і проведення практичних і семінарських занять», «Методика проведення екзаменів і заліків», «Про методику викладання іноземних мов». На кафедрі літератури була прочитана доповідь «Організація і методика практичних занять з літератури», на кафедрі іноземних мов — доповідь «Значення наочних посібників при вивченні іноземних мов». У 1949/1950 навчальному році кафедра історії заслухала доповідь «Методика проведення лекцій з історії в виші», кафедра літератури для дітей і юнацтва — доповідь «Методика керівництва курсовими роботами», кафедра іноземних мов — доповідь «Нове в методиці користування словником» і ін.².

Викладачі інституту втілювали в життя директиви партії і уряду про посилення зв'язку науки з виробництвом, з практичними закладами. Допомога бібліотекам з боку ХДБІ весь час посилювалася. Викладачі проводили для бібліотечних працівників консультації, читали на курсах і семінарах підвищення їх кваліфікації і в бібліотеках доповіді і лекції, брали участь в різних бібліотечних нарадах, обстежували за завданням Комітету в справах культурно-освітніх установ роботу бібліотек, складали і рецензували різні методичні матеріали, проводили в бібліотеках читальні конференції тощо.

В 1947/1948 навчальному році інститут організував зустріч бібліотечних працівників міста для обміну досвідом їх роботи; на ній були присутні 280 практиків³. В наступному році спеціальні кафедри провели з участю бібліотекарів два розширених засідання, присвячених десятиріччю з дня смерті Н. К. Крупської і підсумкам республіканської бібліотечної наради. Члени цих кафедр взяли участь в обласній нараді бібліотечних

¹ Архів ХДБІ. Звіти про роботу інституту за 1947/1948 р., стор. 10; за 1949/1950 р., стор. 6; за 1950/1951 р., стор. 33.

² Там же. Звіти про роботу інституту за 1947—1952 рр., відповідно стор. 54, 72, 64, 28, 20—21.

³ Там же. Звіти про роботу інституту за 1947/1948 р., стор. 57; за 1949/1950 р., стор. 63—64.

¹ Архів ХДБІ. Отчет о работе института за 1949/1950 учебный год, стор. 11—12.

² Там же. Звіти про роботу інституту за 1948/1949 р., стор. 32—33; за 1949/1950 р., стор. 26—27.

³ Там же. Отчет ХГБИ об учебно-воспитательной работе за 1947/1948 учебный год, стор. 56.

працівників, в обласному бібліотечному семінарі і в семінарі завідуючих бібліотеками залізничного вузла. Крім того, кафедра бібліотекознавства провела семінар з працівниками вишівських бібліотек в питанні складання систематичного каталога. При кафедрі був організований консультаційний пункт для практичних працівників¹. Ще через рік викладачі інституту читали доповіді і лекції на семінарах працівників районних, сільських, залізничних і вишівських бібліотек, за завданням Комітету обстежили роботу 50 бібліотек і допомогли їм практичними порадами. Членами кафедри бібліотечних фондів і каталогів був складений і переданий 4-й районній бібліотеці Харкова алфавітно-предметний показчик до каталогів. 9 грудня 1949 року на засіданні Ради інституту були заслухані доповіді завідуючих Вовчанською, Балакліївською і 11-ю районною м. Харкова бібліотеками та трьох сільських бібліотекарів². Обговорення в інституті таких доповідей, що, на жаль, практикується рідко, — дуже потрібна справа. Воно корисне як для поліпшення роботи бібліотек, так і для збагачення досвідом практичної роботи самого викладацького колективу.

Засідання спеціальних кафедр з участю бібліотекарів ставали дедалі масовішими. Так, на одному з спільних засідань кафедр бібліотекознавства і бібліотечних фондів та каталогів у 1950/1951 навчальному році були присутні близько 100 практичних працівників. У спільному засіданні кафедри бібліотекознавства і працівників культвідділу Облпрофради в 1951/1952 році, на якому обговорювалося питання про стан і завдання профспілкових бібліотек міста, взяли участь 74 бібліотекарі³.

Особливо різноманітну допомогу подав інститут бібліотечним працівникам в останньому році періоду, який ми оглядаємо, — в 1951/1952 навчальному році. Члени кафедри бібліографії взяли участь в теоретичній конференції бібліотек України (жовтень 1951 року). Л. І. Коломійченко виступила на ній з доповіддю «Методика проведення бібліографічного огляду суспільно-політичної літератури», Д. Д. Тараманов — з доповіддю «Про роботу бібліографічного відділу бібліотеки імені В. Г. Короленка». Виступи ці були прослухані присутніми з великою увагою.

Викладачі ХДБІ прочитали багато доповідей і лекцій на різних семінарах і нарадах: на обласному семінарі працівників сільських бібліотек, на семінарах завідуючих бібліотеками

¹ Архів ХДБІ. Отчет ХГБИ об учебно-воспитательной работе за 1948/1949 учебный год, стор. 73.

² Там же. Отчет о работе института за 1949/1950 учебный год, стор. 65.

³ Там же. Звіти про роботу інституту за 1950/1951 р., стор. 52; за 1951/1952 р., стор. 52.

Харкова, бібліотекарів Південної залізниці і бібліотекарів бібліотек для дітей, на зборі бібліотекарів військових бібліотек в обласному Будинку офіцерів, на нараді в бібліотечному колекторі тощо. Тематика цих доповідей була цікава і актуальна: «Бібліотечна робота в районі», «Робота бібліотеки на допомогу самоосвіті читачів», «Планування роботи сільських бібліотек», «Бібліографія художньої літератури», «Принципи побудови радянських бібліотечних каталогів», «Керівництво дитячим читанням», «Огляд історичної літератури» і багато інших. Є. К. Матвієнко в листопаді 1951 року виступила на розширеному засіданні Вченої ради бібліотеки імені В. Г. Короленка з повідомленням «Найновіша література про довідково-бібліографічну роботу».

Влітку 1951 року після десятирічної перерви інститут випустив першу групу працівників бібліотек для дітей. Природно, ці молоді спеціалісти на перших порах своєї практичної діяльності потребували кваліфікованої допомоги, поради, консультації, що їх вони не завжди могли одержати на місцях. Тому кафедра літератури для дітей і юнацтва налагодила з такими мслючими спеціалістами постійний зв'язок. Члени кафедри написали випускникам близько 100 листів, в яких давали поради щодо налагодження їх роботи і різні довідки. Молодим бібліотекарям надіслали 35 списків літератури, описів літературних ігор, методичних розробок (наприклад, «Повість про Зою і Шуру», «Література для дітей в боротьбі за мир», «Образ піонера в художній літературі», «Казки народів СРСР»).

2 жовтня 1951 року кафедра ухвалила рішення про шефство над Каховською районною бібліотекою для дітей і намітила конкретні заходи щодо його здійснення. Для підшефної бібліотеки зібрали 300 книг, переданих їй через спеціальну бригаду, яка виїжджала до Каховки. Під час відвідання бібліотеки викладачі інституту уважно ознайомилися з станом її роботи, з фондами, каталогами, документацією і дали бібліотекарям ряд цінних порад. Кафедра послала підшефній бібліотеці 16 бібліографічних оглядів і методичних розробок, дала 10 письмових вказівок. Подавали допомогу бібліотеці і інші спеціальні кафедри інституту. Наприклад, кафедра бібліотечних фондів і каталогів розробила для неї методичні вказівки по складанню читацького систематичного каталога та примірну схему його.

Багато часу віддавали спеціальні кафедри рецензуванню документів з бібліотечної роботи. Так, кафедра дитячих бібліотек протягом року дала 18 письмових рецензій на різні матеріали Сталінської обласної бібліотеки для дітей, Чернігівської і Кам'янець-Подільської обласних та інших бібліотек. Кафедра бібліотекознавства прорецензувала методичні матеріали

Харківського обласного відділу культурно-освітніх установ в питанні планування роботи бібліотек області, проаналізувала звіти 18 харківських бібліотек. За завданням Комітету кафедра дала аналіз основних контрольних показників роботи бібліотек Житомирської області¹.

В практичну допомогу бібліотекам включилися і студенти. Вже в 1947/1948 році вони описали в бібліотеках міста 1200 книг, склали понад 1000 карток на журнальні статті, продублювали 1700 карток для каталогів, склали понад 20 рекомендаційних покажчиків з різних актуальних питань. Окремі студенти поза навчанням проводили в бібліотеках масову роботу. Студентка III курсу факультету бібліотекознавства Співак організувала в одній з районних бібліотек Харкова виставку, присвячену сторіччю з дня смерті великого російського критика-демократа В. Г. Белінського. Комсомольська організація інституту була ініціатором збору в місті книг для колгоспних бібліотек області. Комсомольці ХДБІ зібрали для підшефного колгоспу 1500 книг².

У 1949/1950 році студенти організували в чотирьох районних бібліотеках міста систематичні і алфавітні каталоги, склали чотири алфавітно-предметних покажчики до систематичних каталогів, виготовили кілька бібліотечних альбомів, у 1951/1952 році провели в цехах заводів ХЕМЗ, Механоливарного, Панчішної фабрики 8 бібліографічних оглядів літератури³.

Науково-методична робота ХДБІ, його практична допомога бібліотекам України дістали позитивну оцінку керівних органів. В листі Голови Ради Міністрів УРСР Д. С. Коротченка Першому Заступникові Голови Ради Міністрів СРСР К. Є. Ворошилову влітку 1950 року відзначалося: «Кафедри інституту проводять велику наукову роботу, а також вивчають, узагальнюють і поширюють досвід роботи кращих бібліотек, надають велику допомогу масовим і науковим бібліотекам України в їх роботі»⁴. Така оцінка зобов'язувала інститут до ще кращої роботи в усіх ланках.

Великою подією в житті радянського народу був XIX з'їзд КПРС, який відбувся в жовтні 1952 року. З'їзд затвердив директиви по п'ятому п'ятирічному плану розвитку СРСР на 1951—1955 роки. Цей план визначав нове потужне піднесення народного господарства нашої соціалістичної Батьківщини і

забезпечував дальше значне зростання матеріального добробуту і культурного рівня трудящих. Багато уваги в ньому, зокрема, приділено будівництву і зміцненню культурно-освітніх закладів. «Розширити в 1955 році в порівнянні з 1950 роком, — записав у своїх директивах з'їзд, — сітку масових бібліотек не менше як на 30 процентів і клубів на 15 процентів, поліпшивши їх роботу по обслуговуванню населення»¹.

З величезним натхненням радянські люди почали втілювати в життя плани мирного господарського і культурного будівництва, накреслені Комуністичною партією. В боротьбу за їх реалізацію включився і колектив бібліотечного інституту. Значне піднесення рівня роботи на всіх ділянках, зростання самих масштабів роботи — ось що спостерігається в ХДБІ в другому п'ятиріччі його післявоєнного існування.

Якщо в 1947/1948 навчальному році на стаціонарі інституту навчалось 307 студентів, то в 1952/1953 році їх навчалось вже 1101, а в 1955/1956 році — 1294 чоловіка. Разом з тим збільшилося студентське партійне і комсомольське ядро: десять років тому в ньому налічувалося 150 чоловік (близько половини всіх студентів), а в 1955/1956 навчальному році — 1214 чоловік (понад дев'ять десятих)². В 1948—1952 роках ХДБІ закінчило 484 чоловіка, у 1953—1956 роках — 1057 чоловік³.

В зв'язку з збільшенням приблизно в сім разів кількості заочників (у 1947 році їх було 350, а в 1956 році — близько 2300), в Харкові, Києві та Львові утворені були консультаційні пункти⁴.

З метою підготовки організаторів-методистів клубної роботи і викладачів клубної справи для спеціальних технікумів у вересні 1950 року в інституті був відкритий факультет культурно-освітньої роботи з набором на перший курс 60 чоловік; восени 1956 року контингент першокурсників збільшився до 90 чоловік⁵. Семирічний досвід роботи ХДБІ показав, що підготовка спеціалістів на факультетах бібліотекознавства і бібліографії мала істотні недоліки. Бібліотекознавці недостатньо вивчали як загальну, так і галузеві бібліографії, а бібліографи

¹ Архів ХДБІ. Отчет об учебно-воспитательной работе за 1951/1952 учебный год, стор. 51—62.

² Там же. Отчет ХДБІ об учебно-воспитательной работе за 1947/1948 учебный год, стор. 22, 27, 46, 56.

³ Там же. Звіти про роботу інституту за 1949/1950 р., стор. 16, 21; за 1951/1952 р., стор. 52.

⁴ Архів Міністерства культури УРСР, ф. 1, оп. 85, сп. 2, арк. 3.

¹ КПРС в резолюціях і рішеннях з'їздів, конференцій і пленумів ЦК. Пер. з 7-го рос. вид. Ч. III. Київ, Держполітвидав УРСР, 1954, стор. 541.

² Архів ХДБІ. Звіти про роботу інституту за 1947/1948 р., стор. 73; за 1952/1953 р., стор. 71, 88, 90; за 1955/1956 р., стор. 63; Сведения о количестве выпускников библиотечного института за 1929—1956 годы.

³ Там же. Сведения о количестве выпускников библиотечного института за 1929—1956 годы.

⁴ «Библиотекарь», 1956, № 4, стор. 33.

⁵ Архів ХДБІ. Отчет ХДБІ об учебно-воспитательной работе за 1950/1951 учебный год, стор. 4; Отчет о работе факультета культурпросветработы ХДБІ за 1-е полугодие 1956/1957 учебного года, стор. 2.

недостатньо опановували методи пропаганди літератури. Тому влітку 1954 року обидва факультети були злиті в єдиний бібліотечний факультет, який підготовляв працівників для масових і наукових бібліотек. Через рік відбулося ще одне укрупнення: факультет бібліотек для дітей об'єднався з бібліотечним на правах відділення¹.

Бібліотечний інститут став великим навчальним комбінатом. У 1947 році в ньому було п'ять кафедр², а тепер їх одинадцять: марксизму-ленінізму, історії, літератури, іноземних мов, педагогіки та психології, культурно-освітньої роботи, бібліотекознавства, бібліографії, бібліотечних фондів і каталогів, літератури для дітей і бібліотечної роботи з дітьми, фізичного виховання. Всі кафедри мають свої добре обладнані кабінети. Книжковий фонд інститутської бібліотеки до літа 1948 року становив 17,5 тис. примірників³, а на кінець 1956/1957 навчального року в інституті налічувалося близько 140 тис. книг, брошур і журналів, тобто більше, ніж у довоєнний період. У 1951/1952 році в інституті обладнали радіотрансляційний вузол для місцевого мовлення, усі великі аудиторії були радіофіковані⁴.

При кафедрах працюють студентські наукові гуртки. В 1947/1948 навчальному році в інституті були організовані три гуртки: бібліотекознавства, російської літератури, української літератури, в яких брали участь близько 90 студентів. Гуртківці готували і обговорювали на своїх засіданнях доповіді, повідомлення, бібліографічні огляди. Члени гуртка бібліотекознавства, крім того, брали участь в збиранні матеріалу з історії бібліотечної справи в Харкові. Наступного року в інституті утворилися нові гуртки: марксизму-ленінізму, історичний і рецензентський. Було створене Студентське наукове товариство, яке в квітні 1949 року провело першу в післявоєнні роки підсумкову студентську наукову конференцію. На ній заслухали шість доповідей, чотири з них були винесені на загальноміську конференцію. Доповідь студентки II курсу факультету дитячих бібліотек Корнеевої «Дитяча книга—могутне

знаряддя комуністичного виховання підростаючого покоління» відзначена грамотою обкому комсомолу¹.

Минали роки. Студентське наукове товариство поліпшувало свою роботу. В 1950—1953 роках на підсумкових наукових конференціях були заслухані 103 студентські доповіді, в 1956 році — 78, в 1957 році — 84 доповіді². До літа 1950 року СНТ об'єднувало 7 гуртків, в яких працювали 120 студентів³, а тепер, в 1956/1957 навчальному році, працює 10 гуртків з 280 учасниками.

Тематика наукових робіт дедалі ставала різноманітнішою і актуальнішою. «КПРС — організатор і керівник культурної революції в СРСР», «Заповіді В. І. Леніна про роботу бібліотек», «Пропаганда творів класиків марксизму-ленінізму в бібліотеці», «Роль бібліотек у вихованні радянського патріотизму», «Радянські бібліотеки в боротьбі за мир», «Роль дитячої книги у виборі професії», «Природничо-наукова пропаганда в бібліотеках» — такі теми деяких доповідей⁴. Останніми роками гуртківці з дедалі більшим інтересом розробляють конкретні питання, узагальнюють досвід роботи передових культурно-освітніх закладів. Наприклад, на IX науковій студентській конференції інституту, яка відбулася в квітні 1957 року, були заслухані і обговорені такі доповіді: «До 65-річчя діяльності 1-ї районної бібліотеки м. Харкова», «Пропаганда науки і передових методів праці новаторів виробництва на заводі ХЕМЗ», «Рекомендаційна бібліографія у виданні Київської обласної бібліотеки імені КПРС», «Організація комплектування Харківської наукової технічної бібліотеки» і багато інших. Слід підкреслити, що питання, зв'язані з профілем інституту, вивчаються не тільки в гуртках при спеціальних кафедрах, а і в гуртках при інших кафедрах. Наприклад, гурток марксизму-ленінізму виступив на останній конференції з доповіддю «Пропаганда науково-атеїстичних знань у бібліотеках м. Харкова», історичний гурток — з доповіддю «Робітничі клуби Харкова в 1917—1922 роках». У літературному гуртку були підготовлені доповіді «Систематично-тематичний покажчик до книги

¹ «Бібліотекар», 1956, № 4, стор. 32—33.

Тепер, коли факультет культурно-освітньої роботи дедалі розширюється і зміцнюється, назріла необхідність перейменування ХДБІ в інститут культурно-освітньої роботи з двома факультетами: бібліотечним і клубним. — *Автори.*

² Архів ХДБІ. Отчет ХГБИ об учебно-воспитательной работе за 1947/1948 учебный год, стор. 7, 11.

³ Там же, стор. 36.

⁴ Там же. Отчет об учебно-воспитательной работе за 1951/1952 учебный год, стор. 6.

¹ Архів ХДБІ. Звіти про роботу інституту за 1947/1948 р., стор. 45, 54—55; за 1948/1949 р., стор. 76—78.

² Там же. Звіти про роботу інституту за 1949/1950 р., стор. 43—44; за 1950/1951 р., стор. 88; за 1951/1952 р., стор. 94; за 1952/1953 р., стор. 103; Програми робіт VIII та IX студентських наукових конференцій ХДБІ.

³ Там же. Отчет о работе института за 1949/1950 учебный год, стор. 67.

⁴ Там же. Звіти про роботу інституту за 1949/1950 р., стор. 43; за 1950/1951 р., стор. 88; за 1951/1952 р., стор. 92—93.

«В. И. Ленин о культуре и искусстве», «Матеріали до біо-бібліографічного словника харківських письменників» і інші¹.

Кращі доповіді Студентське наукове товариство висуває на щорічні загальноміські конференції. Навесні 1950 року на IV міській студентській науковій конференції були відзначені преміями чотири доповіді членів СНТ інституту², а в травні 1957 року на загальноміському огляді студентських праць десять доповідей гуртківців дістали премії і грамоти обкому комсомолу.

Студенти брали участь і в наукових студентських конференціях трьох бібліотечних інститутів країни. На другу об'єднану конференцію, яка відбулася в Москві в жовтні 1951 року, ХДБІ подав чотири доповіді, на третю московську конференцію (грудень 1955 року) — дев'ять доповідей³.

Гуртківці не обмежуються тільки підготуванням доповідей до підсумкових конференцій. Вони беруть активну участь і в проведенні різних тематичних та ювілейних конференцій, проводять велику шефську роботу. В квітні 1950 року, наприклад, силами членів СНТ в інституті була підготовлена конференція на тему «Каталоги — бойове знаряддя пропаганди передової літератури», яка заслухала сім студентських доповідей. Бібліотечні працівники міста, які були присутні на конференції, дали їй високу оцінку. В 1951/1952 навчальному році члени СНТ налагодили тісний зв'язок з рядом бібліотек Харкова (9-ю і 12-ю районними, бібліотекою Механоліварного заводу) і проводили тут шефську роботу. Гурток літератури для дітей обмінюється досвідом роботи з аналогічним гуртком Московського бібліотечного інституту, літературний гурток — з членами літературних студій педагогічного і юридичного інститутів Харкова⁴.

Ряд гуртків (літературний, історичний, культурно-освітньої роботи) випускає свої стінні газети і фотомонтажі. До сорокової річниці Жовтневої революції підготовляється видання першого в історії інституту збірника студентських наукових праць.

Участь студентів в роботі наукового товариства — незаперечний показник зростання студентської наукової думки, підвищення інтересу майбутніх спеціалістів культурно-освітньої роботи до науки і дослідження.

¹ Архів ХДБІ. Програма роботи IX студентської наукової конференції ХДБІ. Харків, 1957.

² Там же. Отчет о работе института за 1949/1950 учебный год, стор. 68—69.

³ Там же. Звіти про роботу інституту за 1951/1952 р., стор. 93; за 1955/1956 р., стор. 84—85.

⁴ Там же. Звіти про роботу інституту за 1949/1950 р., стор. 69—70, 72; за 1951/1952 р., стор. 93; за 1955/1956 р., стор. 84.

Але за роботою в наукових гуртках студенти не забували й про найголовніше — про академічне навчання. Таблиця, яку ми далі наводимо, характеризує процент відмінних і добрих оцінок, одержаних студентами ХДБІ з ряду найважливіших дисциплін під час літньої екзаменаційної сесії 1955/1956 навчального року¹.

Д и с ц и п л и н и	Відмінно	Добре	Разом
Основи марксизму-ленінізму	31,4	57,7	89,1
Діалектичний матеріалізм	24,0	64,7	88,7
Політична економія	21,8	61,6	83,4
Історія СРСР	30,0	60,6	90,6
Бібліотекознавство	24,7	67,7	92,4
Загальна бібліографія	36,7	57,4	94,1
Бібліотечні фонди і каталоги	31,1	60,3	91,4
Клубна справа	17,3	82,7	100,0

Значних творчих успіхів добилися викладачі інституту. Коли в 1947—1952 роках кандидатську дисертацію захистив тільки один викладач ХДБІ, то в 1953—1956 роках — дев'ять чоловік. Лише за два роки — 1956 і 1957 — викладачі вищу опублікували в журналах, збірниках, газетах близько 40 статей з різних питань. Кандидат педагогічних наук М. С. Демченко в журналі «Соціалістична культура» виступив з статтю «Бібліографічна робота в Одеській науковій бібліотеці ім. О. М. Горького», а кандидат педагогічних наук В. Т. Витязков — з статтю «Вивчення книги і бібліографія». В спів-авторстві з кандидатом педагогічних наук І. І. Корнейчиком він опублікував у журналі «Советская библиография» статтю «Бібліографія періодики УРСР». Викладач кафедри культурно-освітньої роботи О. О. Шимон надрукував статтю «Про методику використання магнітного запису в клубній роботі», а М. Г. Каліберда — є одним з учасників створення довідкової книги «Сельский клуб», випущеної Держкультосвітвидавом. Узагальненню досвіду роботи ХДБІ присвячені статті старших викладачів О. А. Майборода, С. І. Бондарева і А. П. Виногорова.

Різноманітну і цікаву науково-дослідну роботу проводять співробітники кафедр літератури і історії. Доцент М. О. Габель в збірнику Державного музею імені І. С. Тургенева вмістила статтю «Эзоповская манера в «Записках охотника» И. С. Тургенева», що являє фрагмент підготовленої до захисту докторської дисертації. Доцент І. Я. Каганов в харківському

¹ Архів ХДБІ. Літня екзаменаційна сесія 1955/1956 навчального року (форми звітності), стор. 3—5.

журналі «Прапор» вмістив огляд «Міжпланетні мандрівки в світовій художній літературі», кандидат філологічних наук Г. А. Кравець — рецензію «Праці харківських франкознавців», а старший викладач Є. М. Борисова — критико-бібліографічну статтю «Романтика пригод і боротьби. (До 50-річчя М. Трублаїні)».

Старший викладач І. С. Ільчук в «Кратких сообщениях Института славяноведения АН СССР» опублікувала статтю «Діяльність М. С. Дрінова в Харківському університеті». Друга стаття на цю ж тему послана для друку в ювілейний збірник, присвячений 50-річчю з дня смерті Дрінова, що його випускає Болгарська академія наук. Кандидат історичних наук І. В. Дьомкін взяв діяльну участь в складанні археографічних збірників «Підготовка Великої Жовтневої соціалістичної революції на Україні» і «Перемога Великої Жовтневої соціалістичної революції і утвердження Радянської влади на Україні». Збірники випустив Держполітвидав УРСР. Кандидат історичних наук А. П. Виноградов — автор історико-біографічного нарису про героя громадянської війни М. О. Руднева.

Наприкінці 1956 року, через шістьнадцять років після виходу в світ першого випуску, вийшов другий випуск «Учених записок» інституту. В ньому вміщено 12 статей працівників семи кафедр. В статтях висвітлюються як різні проблеми історії Радянської України і соціалістичної економіки (автори І. В. Дьомкін, Ф. О. Єщенко, А. М. Томашевський і І. Н. Гальперін), так і питання літератури та мови (статті М. О. Габель, І. Я. Каганова, І. Г. Рікман). Дві статті (Н. Я. Фрід'євої і А. П. Виноградова) присвячені історії культурно-освітніх закладів. В. Т. Витяжков, І. І. Корнейчик, М. С. Демченко і Д. Д. Тараманов виступили з різних питань бібліотечної роботи¹.

«Учені записки» інституту дістали позитивну оцінку громадськості. В рецензії «Интересный научный сборник», опублікованій в харківській газеті «Красное знамя», відмічалось: «Висновки багатьох з дванадцяти вміщених в збірнику матеріалів мають не тільки теоретичне, але й практичне значення для працівників народного господарства, науки і культури, для пропагандистів»².

Про підвищення якості наукової роботи в інституті свідчить, зокрема, наукова конференція викладачів ХДБІ (відбулася наприкінці лютого 1957 року), яка підсумувала їх дослід-

ження за минулий рік. На пленарному і секційному засіданнях протягом двох днів було обговорено 37 доповідей і повідомлень, в тому числі 22 роботи з спеціальних питань, тобто майже стільки ж, скільки за ціле п'ятиріччя 1948—1952 років.

Особливий інтерес присутніх викликали доповіді «Деякі питання керівництва читанням» Н. Я. Фрід'євої, «Державна бібліографічна реєстрація на Україні за роки Радянської влади» В. Л. Каверної, «Бібліографічні видання бібліотек України з питань сільського господарства» О. П. Скидан, «Ефективність технічних засобів в культосвітній роботі» О. О. Шимона, «Пропаганда передового досвіду соціалістичного сільського господарства в культосвітніх установах» Г. В. Деканнор і інші. Викладачі кафедр літератури й педагогіки виступили на конференції з доповідями, пов'язаними з профілем інституту: «Твори П. Панча для дітей» (Г. А. Кравець), «Деякі вимоги до аналізу уроків клубної справи в технікумах підготовки культосвітніх працівників» (М. М. Герман). Науковому обґрунтуванню керівництва читанням присвячені були доповіді викладачів психології — кандидата наук Г. В. Мазуренко і М. С. Єгорова та ін.¹. Найбільш цікаві і актуальні роботи гадають вмістити в чергових випусках «Учених записок» інституту.

Величезне значення в успішному будівництві комунізму в нашій країні має історичний XX з'їзд КПРС. З'їзд накреслив конкретну програму дальшого руху нашої країни шляхом до безкласового суспільства, підкреслив настійну необхідність поліпшення всієї господарської і ідеологічної роботи. В системі виховної роботи Комуністичної партії і Радянської держави, — підкреслив з'їзд, — почесне місце належить культурно-освітнім закладам. «Будинки культури, клуби, бібліотеки, червоні кутки, — говорив у звітній доповіді ЦК М. С. Хрущов, — повинні стати опорними базами партійних організацій в масово-політичній і культурно-освітній роботі»². Допмагаючи розгорнути пропаганду передового досвіду, вивчення найновіших досягнень науки і техніки, ці заклади мають відіграти важливу роль у здійсненні програми дальшого піднесення народного господарства Радянського Союзу.

Для того, щоб культурно-освітні заклади були на висоті вимог, які до них ставлять партія і уряд, треба було поліпшити підготовку кадрів культурно-освітніх працівників. Боротьба за підвищення якості підготовки спеціалістів, яких

¹ Архів ХДБІ. Програма підсумкової наукової конференції викладачів ХДБІ за 1956 рік.

² М. С. Хрущов. Звітна доповідь Центрального Комітету Комуністичної партії Радянського Союзу XX з'їздові партії. Київ, Держполітвидав УРСР, 1956, стор. 131.

¹ Ученые записки. Вып. II. Харьков, Изд-во Книжной палаты УССР, 1956, стор. 258.

² «Красное знамя», 1957, 19 червня.

випускають наші навчальні заклади, — таке основне завдання ХДБІ, як і інших вишів та технікумів країни, поставлене XX з'їздом партії.

З метою перетворення в життя цього завдання дирекція і партійна організація інституту приступила до поліпшення всіх ділянок навчальної й виховної роботи. Відповідно до інструктивного листа Міністерства вищої освіти СРСР від 15 вересня 1956 року № И-100 були переглянуті навчальні плани і програми з усіх дисциплін, на 10—15% скорочені лекційні години читаних курсів, змінена методика проведення практичних занять з метою забезпечення більшої самостійності студентів під час виконання завдань, частина практичних завдань перенесена безпосередньо в бібліотеки і клубні заклади, внесені корективи в постановку виробничої практики студентів, тематику курсових робіт почали більше пов'язувати з потребами культурно-освітніх закладів¹. На ряді кафедр (бібліографії, бібліотекознавства, бібліотечних фондів і каталогів, іноземних мов, педагогіки) поліпшився контроль за самостійною роботою студентів. Кафедри марксизму-ленінізму, історії, літератури, культурно-освітньої роботи посилили контроль за ідейно-теоретичним рівнем викладання. Наприклад, на кафедрі культурно-освітньої роботи за перший семестр 1956/1957 навчального року обговорені попередні тексти двох лекцій і стенограми трьох лекцій, причому в обговоренні стенограм взяли участь викладачі кафедри історії. Декан факультету, завідуючий кафедрою і викладачі побували на трьох відкритих лекціях: А. М. Храбана, С. І. Бондарєва і М. С. Терещенка². Такі різноманітні форми контролю, безперечно, є дійовою допомогою викладачам у дальшому підвищенні якості лекцій.

Велику роль у справі підготовки кваліфікованих, висококультурних, відданих партії і Батьківщині спеціалістів відіграє політико-виховна і культурно-масова робота серед учнівської молоді. Дирекція і партійна організація інституту будують цю роботу на основі широкої самодіяльності студентського колективу, намагаються уникнути шаблону, шукають нові, різноманітні форми й методи виховної роботи.

Практика 1955/1956 навчального року показала, що однією з найцікавіших, що відповідають завданням сьогоdnішнього дня, форм роботи є тематичні вечори, за організацію і проведення яких відповідають окремі курси. Раніш такі тематичні вечори в інституті влаштовувалися рідко. В поточному навчальному році вони широко практикуються. Тільки за другу

половину грудня 1956 року — першу половину січня 1957 року на факультеті культурно-освітньої роботи відбулося три курсових тематичних вечори.

16 грудня в актовому залі інституту був проведений вечір студентів III курсу «Назустріч фестивалю молоді». Студенти самостійно підготували весь вечір, починаючи від програми концерту курсової художньої самодіяльності і кінчаючи друкуванням, оформленням і розсиланням запрошень. Після доповіді голови художньої ради інституту О. О. Польшина «Назустріч Всесвітньому фестивалю молоді» відбувся великий концерт, що сприяв виявленню нових, яких ми до того не знали, виконавців. В любовно обладнаних аудиторіях під час вечора функціонували кімната відпочинку, кімната масових ігор, зал масових танців. Були проведені різні атракціони на приз, літературно-художня вікторина. Премії одержали кращі виконавці народних танців. Курсова редколегія випустила спеціальний номер сатиричної газети «Фестивальна сатира». Вечір пройшов організовано, цікаво, на ньому було близько 400 студентів і викладачів.

Враховавши досвід третьокурсників, студенти першого курсу в двадцятих числах грудня провели тематичний вечір «Наша професія». На нього запросили працівників Палаців культури і клубів Харкова. Присутні заслухали доповідь завідуючої кафедрою культосвітньої роботи про професію культурно-освітнього працівника, про його почесну роль в комуністичному вихованні трудящих, про роботу випускників ХДБІ. Студенти старших курсів розповіли своїм молодшим товаришам про те, як вони наполегливою працею добиваються відмінних показників у навчанні, як поєднують його з виконанням громадських доручень, з участю в наукових гуртках і гуртках художньої самодіяльності. Голова правління молодіжного клубу заводу транспортного машинобудування С. П. Курманов поділився досвідом роботи серед молодих виробничників.

Виступ художньої самодіяльності першокурсників перетворився в творчий звіт нового поповнення факультету. Фотолюбітелі курсу випустили монтаж «Наш тематичний вечір». Після цього вечора у студентів першого курсу помітно підвищився інтерес до навчання, багато хто з них записався в гуртки¹.

Тематичні вечори стали невід'ємною частиною всього навчального процесу, бо під час підготовки і проведення їх студенти практично закріплюють навички культурно-освітньої роботи, наочно переконаються в необхідності цієї роботи.

Одним з позитивних наслідків організації тематичних вечорів є кількісне і якісне зростання художньої самодіяльності.

¹ «Соціалістична культура», 1957, № 6, стор. 30.

¹ Архів ХДБІ. Постанова Ради ХДБІ від 26/IV 1957 року «Організація самостійної роботи студентів та керівництво нею», стор. 1.

² Там же. Отчет о работе факультета культпросветработы ХГБИ за I-е полугодие 1956/1957 учебного года, стор. 14—17.

Майже всі студенти факультету — учасники її. ХДБІ зайняв на районному фестивалі молоді загальне перше місце, а інститутський студентський хор дістав диплом третього ступеню обласного фестивалю.

В 1956/1957 навчальному році в інституті проведено декілька зустрічей з працівниками передових культурно-освітніх закладів міста й області. Так, в середині січня відбулася зустріч студентів з практичними працівниками Лозівського району. Гості уважно ознайомилися з стінною пресою вишу, побували на репетиціях гуртків художньої самодіяльності, вели бесіди з викладачами і студентами. Увечері у переповненому залі завідувач районним відділом культури М. М. Тарасенко, методист районного відділу культури О. П. Брусенко, завідувачий Краснопавлівським сільським клубом А. С. Шаповалов і бібліотекар того ж клубу О. Я. Ярошенко докладно розповіли присутнім про обслуговування сільськими культурно-освітніми закладами трудящих району, відповіли на багаточисленні запитання. 80 учасників районної художньої самодіяльності дали великий концерт.

Останнім часом посилилася робота по естетичному вихованню молоді. З осені 1956 року почав працювати лекторій з питань мистецтва. В його тематику включені лекції про музику, театр, кіно. На початку 1957 року народний артист УРСР В. М. Аристов прочитав тут лекцію «Театр і його особливості», після якої виступили артисти Російського драматичного театру імені О. С. Пушкіна К. Т. Борискіна, Л. І. Дерягіна, С. Є. Лерман, В. Д. Розен, Н. Д. Шеремет¹.

Старший викладач О. О. Польшин виступив з лекцією «Роль «Могутньої кучки» в розвитку вітчизняної музичної культури», яка супроводилася музичними ілюстраціями, а викладач В. М. Айзенштадт прочитав лекцію «Великі російські художники-пересувники». Після лекцій демонструвалися кінофільми — «Мусоргський» і «Третьяковська галерея».

Багато уваги приділяється вихованню студентства в дусі пролетарського інтернаціоналізму, дружби народів. Для цього до інституту запрошуються студенти країн народної демократії, які вчаться в харківських вищих школах, влаштовуються виступи викладачів, які побували за кордоном в командировках і екскурсіях. У грудні 1956 року, наприклад, була проведена зустріч з китайськими товаришами, які вчаться в гірничому інституті. Студент Лі Цзе-гао розповів про культурне будівництво в Народному Китаї. Потім наші друзі дали концерт художньої самодіяльності, познайомили присутніх з піснями, танцями і музикою китайського народу. Вечір вилився

в яскраву демонстрацію дружби радянських і китайських студентів¹.

Старший викладач І. С. Ільчук, повернувшись з екскурсії до Болгарії, поділилася з студентами своїми враженнями, розповіла про ту величезну симпатію, з якою братній болгарський народ ставиться до радянських людей, про соціалістичне будівництво в Болгарії. Викладач В. М. Айзенштадт виступив в інститутській стінній газеті «За комуністичні кадри» з статтею про подорож на дизель-електроході «Победа» навколо Європи.

Надаючи великого значення організації масових заходів серед студентства, дирекція, партійна і громадські організації інституту головну свою увагу все ж таки зосереджують на виховній роботі в академічних групах. Агітаторами в групах працюють найбільш досвідчені викладачі. Вони систематично проводять з студентами бесіди, бувають на їх вечорах, беруть участь в їх культпоходах. Це сприяє зближенню викладача з студентами, допомагає краще взнати, які в них запити, в чому вони мають потребу. Особливо добре працюють в групах Г. В. Мазуренко, Л. І. Коломійченко, В. Л. Каверна, Є. П. Тамм і інші.

Різноманітна і цікава виховна робота в групах. Так, у 1-й групі третього курсу факультету культурно-освітньої роботи відбулися збори на тему «Комсомолец ти, чи комсомольця корчиш». В 2-й, 4-й і 5-й групах другого курсу, 5-й і 6-й групах третього курсу бібліотечного факультету відбулися обговорення кінофільмів «Різні долі» і «Людина народилася», в яких поставлені хвилюючі молоді проблеми любові й дружби. В 6-й групі другого курсу цього факультету був проведений диспут по книзі В. Кетлинської «Мужність» і ін.².

Вся робота агітаторів у групах пов'язується з життям, з навчанням студентів, спрямовується на підвищення успішності і зміцнення дисципліни, на виховання в студентській молоді комуністичної свідомості.

Високі моральні якості радянського студентства виявилися, зокрема, під час великого походу молоді на цілину. В цьому поході брали участь і студенти ХДБІ. Коли ЦК ВЛКСМ у 1956 році звернувся до молоді Радянського Союзу з закликом допомогти зібрати врожай на цілиних і перелогових землях, на нього гаряче відгукнулися і студенти бібліотечного інституту. 30 кращих комсомольців вишу два з половиною місяці працювали на цілиних землях в радгоспі «Боровський», Рузаєвського району, Кокчетавської області, Казахської РСР. Всі вони

¹ «Соціалістична культура», 1957, № 6, стор. 31.

² Архів ХДБІ. Отчет о работе библиотечного факультета ХГБИ за 1-е полугодие 1956/1957 учебного года, стор. 43, 45.

¹ «Красное знамя», 1957, 14 лютого.

успішно виконували свої зобов'язання, перевиконували змінні виробничі завдання. Входячи, наприклад, до складу третьої сінокосної бригади, студенти щодня скирували по 100 тонн сіяних трав. Ось що писала про їх роботу кокчетавська обласна газета: «На славу працюють в радгоспі Боровський студенти Харківського бібліотечного інституту. Поки хліба не поспіли, вони активно працювали на сіножаті і з перших же днів виконували норми на 110—170%»¹. Ударна праця молодих ентузіастів була відзначена і в «Останніх вістях» московського радіо. Всі вони одержали подяку від Міністерства радгоспів Казахської РСР, грамоти Кокчетавського обкому комсомолу. Багато хто з студентів нагороджений Центральним Комітетом ВЛКСМ значком «За освоєння цілинних і перелогових земель».

XX з'їзд партії з усією гостротою поставив питання про необхідність найтіснішого зв'язку науки з виробництвом, теорії з практикою. Це невідкладне завдання стало на всю широчінь і перед колективом бібліотечного інституту.

Вище вже йшла мова про наукову роботу викладачів ХДБІ, про доповіді, зроблені в студентських наукових гуртках, про політико-виховну роботу в інституті. Червоною ниткою через усю цю роботу проходить прагнення глибше вивчити і теоретично узагальнити практику бібліотечної справи, впровадити в бібліотеки передові форми і методи пропаганди книг, налагодити тісний контакт з культурно-освітніми працівниками. Співдружність дослідників з практичними працівниками виражається і в писанні спільними силами статей, і в колективному складанні різних документів з бібліотечної справи, і в участі викладачів у численних бібліотечних семінарах. Наприклад, члени кафедри бібліотекознавства вже протягом багатьох років підтримують постійний зв'язок з бібліотекарями Хмельницької, Житомирської, Сумської, Вінницької і інших областей УРСР. З допомогою викладачів інституту Хмельницька обласна бібліотека, використавши досвід Тульської і інших обласних бібліотек Російської Федерації, вперше на Україні провела дві заочні обласні методичні конференції. Ці конференції значною мірою активізували роботу сільських бібліотек області, сприяли налагодженню тісного зв'язку бібліотек з виробничим життям колгоспів, залученню в бібліотеки нових читачів.

Допомогла кафедра в організації бібліотечного обслуговування і Сумській обласній бібліотеці. Досвід роботи бібліотек Сумщини був висвітлений у великій статті журналу «Соціалістична культура», написаній старшим викладачем кафедри Р. Б. Гуревич та директором обласної бібліотеки

¹ «Сталинское знамя», 1956, 5 серпня.

тов. Коляденком¹. В іншій своїй статті — «Досвід планування бібліотечної сітки» — тов. Коляденко підкреслив ту значну роль, що її відіграла в цій справі кафедра бібліотекознавства ХДБІ².

Кафедра бібліотечних фондів і каталогів розробляє дуже актуальне питання планування комплектування бібліотечних фондів районних бібліотек. Для перевірки методики складання і змісту тематичного плану комплектування члени кафедри разом з Балаклівською і Дергачівською районними бібліотеками створили тематичні плани для цих бібліотек, а через деякий час перевірили практичну доцільність їх. Життя показало, що при невеликих корективах такі тематичні плани можуть значно поліпшити комплектування фондів бібліотек.

Багато часу приділила кафедра також розв'язанню ще однієї важливої проблеми: систематичному каталогу для дітей середнього віку в бібліотеках для дітей. Таких каталогів ще майже немає, а потреба в них очевидна. Це питання кафедра опрацювала разом з працівниками дитячого філіалу бібліотеки імені В. Г. Короленка. В результаті проведеної роботи визначено основні положення для складання такого каталогу і схему його структури. Досвід складання систематичного каталогу для дітей середнього віку обговорювався в 1957 році на Всеукраїнській нараді працівників обласних бібліотек для дітей³.

Бібліотеки широко використовують методичні матеріали, що їх надсилає інститут. Так, Вінницька обласна бібліотека, використавши річний план Юрченківської сільської бібліотеки Харківської області, одержаний нею з кафедри бібліотекознавства, склала і видала примірний річний план роботи для сільських бібліотек⁴.

Зміцнюючи зв'язок з практичними працівниками, викладачі ХДБІ знайомлять їх також з найновішими досягненнями радянської бібліотечної науки. В березні 1957 року, наприклад, спеціальні кафедри провели спільне засідання в питанні про диференційоване обслуговування читачів. На цьому засіданні були присутні 34 бібліотечні працівники Харкова. В зв'язку з виходом у світ підручника В. Н. Деніс'єва «Общая библиография» на сторінках журналу «Советская библиография» почалася наукова дискусія, в якій поряд з працівниками спеціальних кафедр Москви, Ленінграда, Тбілісі взяли участь і

¹ Архів ХДБІ. Довідка про зв'язок кафедри бібліотекознавства з виробництвом, стор. 1—4.

² «Библиотекарь», 1955, № 12, стор. 16—20.

³ Архів ХДБІ. Довідка про зв'язок кафедри бібліотечних фондів і каталогів з виробництвом, стор. 1.

⁴ Там же. Довідка про зв'язок кафедри бібліотекознавства з виробництвом, стор. 6.

викладачі ХДБІ. В. Т. Витяжков виступив у журналі з статтею «Про предмет бібліографії». А навесні 1957 року на основі матеріалів дискусії кафедра бібліографії провела обговорення ряду теоретичних питань. В обговоренні взяли участь як викладачі, так і працівники бібліотек міста (бібліотеки імені В. Г. Короленка, Центральної наукової бібліотеки і ін.).

Протягом 1956—1957 років члени спеціальних кафедр виступили перед бібліотекарями міста, області і республіки з науковими доповідями: «Основні питання керівництва читанням», «Естетичне виховання в бібліотеці для дітей», «Пропаганда в бібліотеці для дітей літератури про Велику Жовтневу соціалістичну революцію», «Нове видання схеми класифікації для масових бібліотек», «Нові книги про передові методи вирощування сільськогосподарських культур на Україні», «Краєзнавча робота в бібліотеках» і багато інших¹.

Идучи назустріч 40-річчю Великої Жовтневої соціалістичної революції, борючись за гідну зустріч цієї знаменної дати, колектив інституту розширює і поліпшує свою навчально-методичну і наукову роботу. Наново складаються програми з спеціальних дисциплін. Уже розроблені проекти програм з бібліотекознавства і з української літератури для дітей. Складена стабільна програма виробничої практики студентів бібліотечного факультету. Така ж програма розробляється і на факультеті культурно-освітньої роботи. Підготовлено до видання ряд лекцій і навчальних посібників для заочників з питань бібліотекознавства, бібліографії, бібліотечних фондів і каталогів, з історії книги. Кафедри дитячих бібліотек і літератури працюють над нарисами з історії української літератури для дітей. Вже написані розділи про творчість П. Панча, О. Донченка, М. Трублаїні. Кафедри бібліотекознавства і історії писатимуть нарис з історії бібліотечної справи на Україні. Кафедра бібліографії розпочала роботу над нарисами з історії бібліографії художньої літератури в республіці. Кафедра культурно-освітньої роботи працює над створенням навчального посібника з основ культурно-освітньої роботи і з технічних засобів цієї роботи. Останній з них уже друкується Держкультосвітвидавком. Спеціальні кафедри підготовляють кілька хрестоматій: з керівництва читанням, з української дитячої літератури і ін.

На основі старанного вивчення досвіду роботи передових бібліотек республіки викладачі пишуть ряд цікавих статей: «Бібліотечне обслуговування сільського населення на Україні», «Пропаганда сільськогосподарської літератури в масових бібліотеках», «Бібліографічна робота наукових бібліотек».

«Методи комплектування бібліотечних фондів» і ін. Члени кафедр марксизму-ленінізму та культурно-освітньої роботи спільними силами з Центральним архівом Жовтневої революції, Історичним музеєм і Книжковою палатою УРСР випускають перший том збірника «Культурне будівництво в УРСР. Найважливіші постанови партії і уряду».

Десять років минуло з часу відновлення роботи бібліотечного інституту. За цей період він підготував багато сотень висококваліфікованих культурно-освітніх працівників. У багатьох обласних і районних бібліотеках, в Будинках народної творчості і клубних закладах України, Молдавії і інших республік можна зустріти вихованців ХДБІ. Немало випускників викладає спеціальні дисципліни в технікумах, працює в обласних управліннях і районних відділах культури. Наприклад, тільки у Вінницькій області працюють 30 вихованців бібліотечного факультету. Колишні студенти інституту товариші Ктитарев і Несмашний зараз завідують відділами культурно-освітніх закладів і мистецтв обласних управлінь культури, Борецький, Литвинов, Малявина, Палій керують районними відділами культури, Мазуренко працює заступником директора Одеської обласної бібліотеки імені О. М. Горького по науковій роботі, Зименко — інспектором Дрогобицького обласного Будинку народної творчості, Безпала, Романов, Синчук — викладачі бібліотечної і клубної справи в технікумах підготовки культурно-освітніх працівників і т. д. Всі вони здійснюють почесне і благородне завдання виховання трудящих і підростаючого покоління в дусі ідей великої Комуністичної партії, ідей комунізму.

І сьогодні, напередодні 40-річного ювілею нашої соціалістичної держави, ми можемо з гордістю сказати, що й Харківський державний бібліотечний інститут вніс свою лепту в цю важливу справу. Готуючи кадри працівників ідеологічного фронту, зміцнюючи зв'язки з культурно-освітніми закладами, інститут тим самим бере участь в успішному будівництві в нашій країні комуністичного суспільства, в здійсненні програми цього будівництва, накресленої XX з'їздом Комуністичної партії Радянського Союзу.

¹ Архів ХДБІ. Довідка про зв'язок спеціальних кафедр ХДБІ з виробництвом, стор. 6, 15, 17—19.